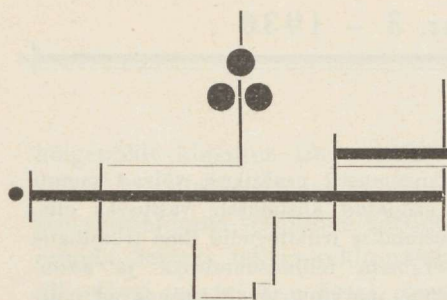

TRÜKITEHNIKA • NR. 3 • 1936

VÄLJAANDJAD: EESTI TRÜKITÖÖSTURITE ÜHING • GRAAFIKATÖÖS-
TUSE JUHTIDE ÜHING „POLIGRAAF“ • EESTI TRÜKITÖÖLISTE LIIT

Trükitehnika

Ladumise, kõrg-, lame-, sügavtrüki, kemigraafia
ja raamatuköitmise alased käsitlev ajakiri

Nr. 3

1 9 3 6

Trükitõendite otstarbekohane korraldamine ja alalhoid

Võiks arvata, et säärase küsimuse päevakorrale kerkimine oleks justkui ülearune, sest iga tööstusettevõtte peaks juba ammu olema jõudnud seda rahuloldavalt ära lahendada. Tõeliselt näitab elu aga hoopis vastupidist, kobatakse veel pimesi ümber ja otsitakse sellele valulisemale küsimusele õiget vastust. Seepärast võime iga sammu pääl teha tähelepanekuid, et korraldus ses asjas on veel päris lapsekingades. Igal trükikojal kogub iga-päev trükitõendeid määratul arvul kokku, aga nende otstarbekohasele alalhoiule ei pühendata aega kas või lihtsalt juba selles mõttes, et see end ära ei tasuvat. See mittetasuvus on aga näiline ja paikapidav ainult seni, kui pole tarvidust suurest kogumite hulgast üht teatavat tõendit üles otsida. Aegaviitval otsimisel alles selgub, kui raske ja kulukas on vastava tõendi leidmine korraldamata segu hulgast.

Tõendite primitiivsem kogumine ja alalhoid peegeldub päämiselt väiketööstuses. Ja kuigi ettevõtte ka aastate jooksul suureneb, hoitakse vanast harjumusest kinni, ei mõtelda sellele, kui palju ajakulu nõuab mingisugune algeline alalhoid. See alalhoid seisneb enamasti selles, et trükipressi juures leiduva orgi otsa torgatakse valimatult kas käsikirju, kodu- ja autorikorrektuure, revisjone ja valmistöid või siis ka ainult valmistöid — tõendeid. Kui kogumisorki neid enam ei saa mahutada, siis nad kõrvaldatakse ja pakitakse suurde paksu paberisse, tähendades sellele pääle, mis ajast mis ajani säääl leiduvad tööd olemas, ja pannakse „arhiivi“ seisma. Igaüks võib enesele kujutella, missugust vaeva see nõuab sääält midagi

otsida ja ka leida. Ja enamatel juhtudel hoidutakse ka sellest otsimisest eemale kui katkust.

Pääle „orgi otsa kogumise süsteemi“ leidub küll veel palju teisi korraldusi sel alal, aga kui hästi üks või teine oma otstarvet täidab, see on iseasi. Ei võeta vaevaks jälgida tarvitusel oleva korralduse otstarbekust ja tungida asja sisusse, vaid ollakse ükskõikne ega mõteldagi vähematki uuendust ette võtta. Ja miks enese rahu ka häirida? Kord on mingisugune korraldus olemas ja käib küll — eks vii ju kõik teed Rooma välja! Aga kas mõni tee ei ole siiski lühem ning parem?

Ka vanades tööstusmaades ei ole jõutud oma pika arenemisaja vältel palju edasi ses asjas. Et see küsimus ka välismail on valulapseks, näitab väga kujukalt tuntud Šveitsi kvaliteettrükikoja poolt omal ajal üldsuse poole pöördunud ringküsimus, mis ilmus „Deutscher Drucker'is“ ja „Klimschs Druckerei-Anzeiger'is“ (nov. 1934). Ringküsimus kõlab järgmiselt:

„Kas ei teaks kolleegid nõu anda, kuidas segatööstus (raamatu-, kivi-, ofseti- ja vasetrükikoda) oma trükitõendeid praktiliselt võiks korraldada? Orienteerumiseks tähendame, et meil aastas on läbisegi 4500 kuni 5000 mitmelaadilist trükitegelist, seega vähemalt ka sama palju tõendeid olemas, ja siia maani nende jaoks aastas peaaegu viis tõendiraamatut tarvitatakse (kaust 32×45 cm, 120 lehte). Meie kleepisime igast tellimisest, seega väiksemast tööst suuremani (kas nimekaart, kirjapooogen, brošüür [?! Er Ro] või menüükaart, plakat või seinakalender) igaühel ühe eksemplari kronoloogiliselt ärasaate-kuupäeva järgi mainitud tõendiraamatusse. Loomulikult kujunesid need tõendiraamatud väga raskekaaluliseks ja mitte-käepäraseks. Otsime juba kauemat aega süs-

teemi, mis meie oma ületaks, s. t. oleks rikkalikum ülevaatlikkuse, mõnusam käsitlemise ja kindlam tõendite poolest, aga mitte alaväärtuslikum meie praegusest raamatust. Kas tunnevad kolleegid kogemustele vastavat või eventuaalset hääd lahtise lehe vormile tugenevat süsteemi, mis meie nõudeid võiks rahuldada?"

G. F. Z.

See üldsust häiriv küsimus pani liikvele asjast huvitatud ringkondi ja igaüks püüdis anda oma paremat sel alal — tutvustada oma korraldusega. Et ringküsimusele järgnenud mõtteavaldused ei ole mitte väikese tähtsusega, siis laseme nad ka oma lugejaile seisukoha võtmiseks järgneda. Nii soovivad „Kl. Dr.-Anzeiger'is“:

Karl Thiergarten:

„Trükitõendite lihtsema ja ülevaatlikuma alalhoiu olen enesele seega loonud, et igast trükitellimise ühe pogna järele jätan ja sellele käsitsi kirjutatud sedeli päälle kleebin, varustades seda tellimise ja ärasaate-kuupäevaga ning muude tarviliste märkustega. Voldin pogna kvartsuuruseks ja paigutan selle eriregaali, iga nädalat vaheribadega ja iga kuud papist vahelehtedega eraldades. Ühtlasi peetakse tellijaraamatut tähestikuga, kuhu tellimise sisse kannan ühes viitega laagripogna suhtes. Tuleb tellimine uuesti trükki, siis võtan vastava tõendi mustri-regaalist välja ja panen nüüd uue trükipoogna uue kuupäevaga selle asemele. Laagris seisvad musterpoognad vähenevad üha sel moel ja jäävad järele ainult tellimismustrid, mis harva või peaaegu sugugi enam trükki ei tule. Need võtan siis jälle kokku ja kannan nad uuesti sisse (?! Er Ro). Sel moel ei tule mul ilmiski kaua otsida ja olen ka kõigis teadlik, sest et sedelil, nagu öeldud, leiduvad tarvilised andmed.“

Rudolf Müller:

„Sissetulevad tellimised kantakse, nii nagu see igal pool kombeks, tellimisraamatusse ja varustatakse järjekorranumbriga. Kõik ühe tellimise juurde kuuluvad osad (alused) saavad sama numbriga või tähistatakse eraldi veel tähega, näit. 109 a, b, c. On tellimine täidetud, koondatakse käsikirjad kõigi tellimistega numbriga järgi registraatorisse. Neile registraatoritele kleebitakse ülevalpool haaraku auku sildike, kuhu suurelt märgitakse, näit. „Nr. 1. Tellimised nr. 1—300, 1. jaanuarist 1934 kuni 1. aprillini 1934“. Igale järgmisele registraatorile antakse edasiminev järjekorranumber (nr. 2 jne.) ja teised andmed. Järjekorranumber tähendatakse ka arvele, samuti selle koopiale, nii et järeltellimisel arve päält tellimisnumber kindlaks tehakse ja tõendid vastavast mapist kätte saadakse. Meil on aastas umbes 3000 kuni 4000 tellimist ja juba mitmed aastad see korraldus, millega me väga rahul oleme.“

Wer:

„Järgnevad kogemused praktikast võivad samuti virgutajaks ja esildatud küsimusele vastuseks olla. Ühel juhul varustatakse trükitõendid ilma trükiliigile tähelepanu pööramata tellimisnumbriga ja aastaarvuga. Sel kombel märgitud tõendid rändavad suurtesse pappkastidesse. Ühe aasta möödumisel jaotatakse tarvitusel olevate kastide sisu miinimumarvu kastidele ühetasaselt, ühtlasi kastidele päälle märkides: „Tellimiste tõendid nr. kuni nr. aastal“ Kui hiljemini tõendtrükki tarvis läheb, siis saadakse tellimisraamatu põhjal kiiresti tellimisnumber ja ärasaate-kuupäev kindlaks teha. Nüüd minnakse küsimise alla tuleva tõendikasti juurde ja leitakse kätte väikese vaeva ja ajakuluga soovitud tõendtrükk.“

Teine viis tõendite alalhoiuks sarnaneb küsimuse esildaja kirjeldusega, ainult selle vahega, et ühe teatud ajajärgu jooksul, ütleme näit. ühe aasta kestes, kogutavad tõendid suurtesse registraatori-sarnastesse mappidesse asetatakse ja nimelt sel juhul ärasaate-kuupäevade järgi. Kas lattupanemine eespoolkirjeldataud moel tellimisnumbrite või praegu mainitud viisil ärasaate-kuupäevade järgi parem on, ei tule siin otsustamisele. Mõlemal on oma paremused. On nüüd, kui tulla teise mooduse juurde tagasi, määratud ajajärk möödunud, siis kõrvaldatakse kogutud tõendid mappidest ja asetatakse ka siin kastidesse päälkirjaga: „Trükitõendid, ära saadetud kuni“ Tühjaks jäänud kogumismapid täidetakse järjest uutega ja tühjendatakse jälle kastidesse ja nii edasi. Kuna üldiselt reklamatsioonid alati varsti pärast ärasaatmist päevakorrale kerkiavad, on sellel süsteemil see hääd omadus tarvisminevaid tõendeid ikka alati käepäraseks teha, ilma et liiga suurt arvu kogumismappe tagavaraks tarvitseb muretseda, ja seda nimelt aegajalise kastide tühjendamise läbi.“

Praegu loeteldud kolme meetodi püüdeks on mingit korraldust luua, selles ei saa kahelda, aga neisse tuleb suhtuda kaunis ettevaatlikult, sest nad ei jõua kõige parema tahtmise juures neid nõudeid täita, mis ringküsimusega üles seatud. Seega tuleb otsida uut, paremat lahendust sellele küsimusele. Ja seda püüab teha samas ajakirja numbris Herbert Geidel Münchenist. Tema ettepanek juba väärrib tähelepanu ja on analoogiline selle süsteemiga, mis nende ridade kirjutaja omalt poolt tahab soovitada ja mida on praktiseeritud juba 14 aastat Eesti suuremas graafikatööstuses. Pooldame täiesti av. H. Geideli mõtteid, eriti neid põhialuseid, millele on rajatud ja üldse mõeldav otstarbekuse mõte. Trükitõendite otstarbekohasema alalhoiu meetodi valikul tuleb

kõigepäält küsimus üles seada, missugust otsarvet see alalhoid peab taotlema. Esiteks peab see võimaldama tellimiste kordumisel üht mustrit omada, teiseks tellija reklamatsiooni puhul kõne all oleva mustri käepärast olemist, kolmandaks tööde värbamise puhul igast tööst mustri ettenäitamist võimaldada. Kuna kõige selle juurde seltsib veel neljandaks tarvidus igasuguste andmete järele, olgu see kas reklamatsioonide või järeltellimiste töötluste puhul ja seda nimelt arvestatud hindade, paberi ja muude valmistuskulude suhtes, siis on ilmne, et praktilisim trükitõendite alalhoiu süsteem on, kus neid teateid ühe liigutusega võiakse käepäraseks teha. Eeskujulikumaks ja ühtlasi ka tarvitavamaks abinõuks, mis võimaldab kõiki neid asju kaotsimineku ühendada, on ainult ümbrik. Missugune see ümbrik peab olema, selleks püüame alljärgnevalt kõnesoleva kahe viimase süsteemi iseäraldusi selgitada.

H. Geideli süsteemi

korraldus vajab ainult ühte ümbrikku, nn. tellimisümbrikku. See sisaldab eneses korrektuuri-tõmmiseid, kinnitatud proovtrükke, paberi nõudeseleideid jne., ja lõpuks mahutatakse sinna ka trükitoodete ärasaatmisel mõned mustrid tähendatud tööst (tõendid). Selle järele rändab ümbrik arhiivi alalhoiule. Siin on kärjestik-jaotusega regaalid olemas, mis vastavad ümbrike suurustele; sel kombel võib kümneid tuhandeid ümbrikke ühte väikesse tuppa mahutada. Need regaalid kannavad selgesti nähtavaid sildikesi säälleiduvate numbrigruppide üle, nii et tarvisminev number kerge vaevaga üles leitakse. Ümbriku number leidub tellimisnumbrina ka arvel, nii et trükitõendite otsimisel saadakse üksnes arvekoopiade järgi ümbriku numbrit kindlaks teha. Kui on tellijaid, kes annavad jooksvalt väga rohkesti tellimisi, siis seatakse, et hoiduda pikaldastest otsimistest paljudest arvekoopiast, tellimiskaardistik sisse, kuhu kõik tema tellimised kuupäevadega, lühikesse töönimetusega ja ümbriku numbriga üles tähendatakse. Trükiste suurtarvitajaile, kellel tihti sajad mitmesugused vormularid või plangid olemas, omavad omaette kaardistiku, kus iga üksiku artikli jaoks olemas kaart, mille väljanägemine võiks olla järgmine:

Tellija: <i>A/s. Müncheni õlletehas</i>				
Trükis: <i>Eksportõlle etiketid, heledad</i>				
Kuupäev	Tellimise nr.	Arv	Hind	Märkus
<i>30.6.33</i>	<i>7634</i>	<i>100.000</i>	<i>3.20‰</i>	
<i>30.11.33</i>	<i>8224</i>	<i>300.000</i>	<i>2.50‰</i>	
<i>15.9.34</i>	<i>11198</i>	<i>200.000</i>	<i>2.80‰</i>	

Säärasest kaardistikust on see kasu, et mitte ainult tellimisnumbri teadmise läbi trükitõendit ilma pikemata ümbrikust kätte saada, vaid on ka silmapilkselt ülevaatlik, kui palju ja missuguse hinnaga teatud trükist telliti, nii et järeltellimisel ollakse silmapilk kõige üle selguses.

Tellimisümbrikute korrahooldmist võib kesktöötuses õpilasele (?! Er Ro) usaldada, kuna suurtöötuses selle jaoks iseseisev tööjõud on nõutav, kelle juhtimisel võiks, töörohkestes oludes, veel kirjavahetuse registratuur seista. Igal juhul on aga nõutav sisetundepärane tegevus, sest ka kõige paremini organiseeritud korraldus ei aita, kui teatud silmapilgul tarvisminevat ümbrikku ei ole leida.

Tellimisümbrik tuleb sitkest, mitte liiga õhukesest paberist — võimalikult Manila paberist — valmistada, kuna ta juba läbijooksul käitises mitmekülgsel tarvitusele kuulub ja lõpuks palju materjali sisaldab, nii et tal nii mõnegi katkestamise proovile tuleb vastu pidada. Ümbriku kaust ei tohiks mitte liiga väike olla, umbes 24×32 cm suuruses võiks ta küll kõige vastuvõetavam olla, et seega kõiki trükimustreid kirjapoozna suuruses voltimata sisse paigutada. Suuremaid mustreid tuleb siiski üks või kaks korda kokku murda, pahe, mida ka iga teise alalhoiumeetodi juures ei saa vältida. Palju raskemaks muutub olukord sisukate kataloogide juures, kusjuures kogu tõendimaterjal töö lõpetusel kõhukaks pakiks paisub. Sellisel juhul seotakse kõige paremini kõik ühte kokku ja kirjutatakse tellimisnumber pakile või siis paki pääle seotakse ka tellimisümbrik kaasa. Tülikad on ka näiteks suured kartongplakadid või stantsvigurid. Siin ei pääse tihti mööda katkimurdmisest, et üht või kaht mustrit ümbrikku paigutada, aga siiski on parem üht katkist omada kui mitte midagi, ehk olgu siis, et selliste asjade alalhoiuks muretsetakse eraldi kapp.

Selle trükitõendite alalhoiu läbi ei saa mööduda aga veel esmajärguliste tööde mustrite kogumisest tellijate värbamise otstarbeks. Suur mustritekapp või mustrituba peaks igal trükikojal olema ja häid mustreid kõigist toodetest sisaldama. Siin on ka tervete trükingupoognate alalhoid tasuv, kuna sellega mõjutatakse huvitatuid rohkem ja võiakse paremini otsuseid teha trükikvaliteedi ja töövõimete suhtes kui üksiku mustri läbi. Pääle selle tuleb veel esmajärgulistest toodetest suurem kogu mustreid kõrvale panna, et seega võimaldada esindajate varustamist mustrimappidega tellijate värbamiseks.

Allakirjutanu süsteem põhjeneb kahe ümbriku tarvitusele võtmisel. Üks neist ümbrikest kannab tellimis- või tööümbriku nimetust. Selle ümbriku otstarve on selge — hoiab käsikirju kaotsiminiku eest ega lase teiste tellijate oma-

dega segi minna, rändab tööga kaasas ühest osakonnast teise, sinna päale märgitakse igas osakonnas töö päale kulutatud tundide arv, kogub enesesse korrektuuritõmmiseid, kinnitatud proovtrükke, paberi nõudesedeleid, siis veel töökäsk tsinkograafiale ja kõitekojale, kui tööümbrik neid osakondi ei peaks läbistama. Tarvitatakse nimelt sellist moodust, et ühel ajal tellimise töösse andmisega ladumisosakonda, antakse eritöökäsk tsinkograafiale ja kõitekojale — esimene saab paralleelselt samal ajal klišeede tegemisega alata, kuna teist osakonda sellega hoiatatakse varmalt valmis olla, et miski töö on tulemas, teatakse materjali muretseda ja aja suhtes ratsionaalselt end sisse seada. Sellisel juhul läbistab tööümbrik ainult ladumis- ja trükkimisosakonna. Töö valmisaamisel tuleb tööümbrik kontorisse ühes 2—3 puhastrükiga, nn. tõendiga. Tõendid ei kuulu tööümbrikusse mahutamiseks. Määrduvad ja värvi ning õliga võitud tööümbrik — sest säärases haletsemisväärt seisukorras ilmub ta pahatihti oma ringreisult tagasi — ei ole kohane koht puhaste eksemplaride alalhoiuks ja päälegi on tõendi leidmine kõiksugu kokkukuhjatud materjali hulgast vägagi tülikas toiming. Tööümbrik on varustatud igasuguste väärtuslike tarvisminevate andmetega kalkulasiooni tegemiseks. Tööümbrikud, omades kahte nummerdust — tellimis- ja ärasaatenumbrit, seatakse kontoris järjekorda ärasaatenumbrite järgi, seotakse pakkidesse, varustatakse päälkirjaga ja rändavad arhiivi, kus paigutatakse riiulitele pakk paki kõrvale ritta. Tõeliselt sünnib tööümbrikude järjekorrastamise tehe automaatselt sel silmapilgul, kui töö kalkulasiooniraamatasse sisse kantakse. Pakkidesse sidumisel ei ole tähtis, missugune arv tööümbrikke ühte pakki panna, kõik sõltub sellest, kui kõhukad pakitavad ümbrikud juhtuvad olema. Kõige käepärasem kõrgus pakkidel oleks umbes 10 cm ja need pakitakse makulatuurpaberisse, seotakse nõoriga kinni ja paki ots varustatakse näiteks järgmise päälkirjaga:

Ärasaate nr-d
1602 - 1636
 1936. a.

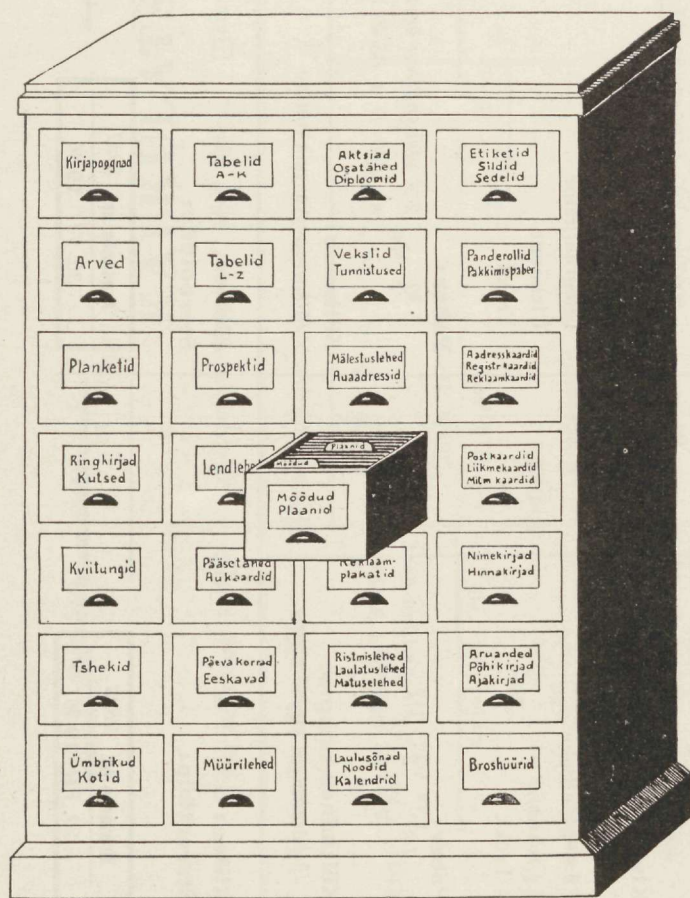
Üles otsida tuleb teatavat ümbrikku vaid mõnel üksikul juhul, näit. reklamatsioonide jne. korral, ja selle leidmine arhiivist sünnib kerge vaevaga. Kalkulasiooniümbriku päält saadakse teada ärasaatenumber ning selleks tarvitseb ainult kalkulasioonikapi vastavast laekast teatud kalkulasiooniümbrikule pilku heita, arhiivi ruumi minna ja nõutava numbriga tööümbrik ongi käes.

Meie süsteemile kuuluv teine liik ümbrikke on tähtsamaid tegureid tööhindamisel, ta kannab nimetust kalkulasiooniümbrik. Selle ümbriku läbi saavutame kaht korraldust korraga üheskoos, nimelt 1) kalkulasiooni tehingut ja 2) tõendi hoidu. Iga töö jaoks on ette nähtud omaette kalkulasiooniümbrik, mille mõlemad küljed on hinna arvutluse tekstiga varustatud. Kalkulasiooni tegemine sünnib ümbriku pääl, kuna asjaomase trükise puhas eksemplar ehk tõend ümbrikku paigutatakse ja säääl alal hoitakse. Ümbrikude väljaarvutuse ette trüki tekst on sõltuv töökoja suuruselt ja nõuetest. Et aga kõiki töid ühe üldise kalkulasiooni teksti alla paigutada läheb rängaks, siis võib ka mitu seltsi ümbrikke tarvitusele võtta, millede ette trükk on igaühel isesuguse jaotusega. Nii võib niihästi raamatu- kui ka kivitrükile täiesti eralditrükiga ümbrikke tarvitusele võtta, mille läbi teised lahtrid avaramaks muutuvad, mis võimaldavad iga osakonda rohkem üksikasjaliste nimetustega täiendada. Ka brošüüridele kuulugu täiesti iselaadsed, oma nõuetele vastavad kalkulasiooniümbrikud. (Vt. lk. 70 aktsidentstööde ja lk. 71 brošüüride ümbrik.)

Ümbrikud hoitakse selle jaoks valmistatud kartoteegikujuliste laegastega kapis alal ja paigutatakse sinna tööde liikide järgi, sääljuures tellijaid tähestiku järjekorda asetades. Tähestiku järjekorda seadmine võib sündida kas tähestikkaartide läbi või ilma nendeta. Iga laegas kannab temas asetleiduva tööliigi nimetussilti (tarbe korral ka tähestiku tähte). Kujutis (lk. 69) püüab ülalnimetatud seletust kujukamaks teha. Nagu näha, omab iga tööliik kas omaette laeka, või viimasesse võib mahutada ka mitut liiki töid. Iseäranis suurearvuline tööliik võib aga ka tarbe korral mitu laegast oma alla võtta. Ühte laegast aga mitmele tööliigile tarvitades tuleb nende iga-

ühe vahetegemise märkideks kas paksust värvisest kartongist või õhukesest vineerist rühma- ehk liigituskaarte tarvitada, mille väljalõigetele vastav päälkiri üles märgitakse (missugune töö- liik sääl aset leiab).

Iseenesest on selle registreerimismeetodi käik järgmine. Pääle teatud töö valmissaamist pakitakse ta sisse ja läkitatakse ühes puhaste tõenditega ja tööümbrikuga kontoris, kus hind arvutatakse mainitud kalkulatsioonümbriku ühte lahtrisse. Ühe ja sama töö korduvate tellimiste puhul sünnib uue kalkulatsiooni tegemine seni sama ümbriku pääl edasi, selle jaoks määratud järgmistes lahtrites, kuni ruumi jätkub. Sel kombel on võimalus loodud 6 korda (3 korda esi- ja 3 korda tagumisel küljel) ühte ümbrikku tarvitada, kusjuures eelmised kalkulatsioonid on uue hinna reguleerimiseks kasulikud. Endised andmed on väärtuslikud veel ses suhtes, et märkuste läbi võib selgitada, missuguste eriliste raskustega oli töötle-

misel tegemist ja seega uue tellimise juures teatakse neid kõrvaldada. Pääle tõendipog- nate ümbrikku mahutamist, mida vähemalt 2—3 tükki pannakse, rändab ümbrik, kui ta üldsum- mad ka müügiraamatusse resp. kalkulatsiooni- raamatusse ära on tähendatud, oma teatud lae- kasse. Ühe tõendi ja ka kalkulatsioonümbriku pääle märgitakse ärasaatenumber ja seda eksem- plari ei tohi mingil tingimisel ümbrikust kõrval- dada. Proovideks võib tarvitada teisi numbriteta tõendeid. Ühe trükise uuesti tellimisel on nõutava tõendi ülesotsimine asjaomasest laekast mõne sil- mapilgu töö. Tõsiselt ei peaks ükski korralik trü- kikoda ilma sellekohase korralduseta teotsema, ja on niisugune seade kord olemas, siis on selle edas- pidine korrashoid tühine asi, ainult tuleb seda piinliku korralikkusega täita.

Meie süsteem täidab oma korralduse läbi tea- tud määral ka hinnatariifi ülesannet. Kui näit. on tarvis kas rinnamärkide või muu teise liigi tööde üle teateid, siis annab ta ülevaatliku pildi kõigi senitehtute üle sel alal — ja need and- med tugenevad kindlatel kogemustel ega ole umb- ropsu tehtud.

Nüüd veel mõned erinevused ümbrikudega tegelikult ümberkäimiseks, sest ei leidu korral- dust, kus saaks kõik ilma erandita alati ühesuguse ettekirjutuse alla painutada. Seda tingib tööde mitmesugune iseloom. Aktsidentstööde juures saab iga tellija iga töö omaette kalkulat- siooniümbriku, mis on mõeldud seks, et sama töö kordumise puhul — uue trüki juures — võib sama ümbrikku jälle uue tõendi mahutamiseks kui ka uue kalkulatsiooni arvutamiseks kasutada, sääl leiduvaid eelmise korra kalkulatsiooni and- meid aluseks võttes. Eespool öeldu selgituseks olgu tähendatud, et tegelikult kujuneb asi selli- seks, et kui ühel firmal on näit. (ühte liiki tööde juures) ütlemega kas 50 üksteisest erinevat tabeli- raamatu sorti, siis tuleb neile igaühele anda ka omaette kalkulatsioonümbrik. Kui uue trüki kordumise puhul ühe vormulari juures on muu- tusi ette võetud, ta aga tegelikult ikkagi eelmise töö järglane on, siis kuulub ta ka endisse ümb- rikku. Iseasi on, kui üht vormulari nii põhja- likult on muudetud, et seda ei saa enam eelmise järglaseks lugeda, siis tuleb talle ka paratamatult

Tellijä: „Medea“

Kaust: $\frac{1}{40}$ elevandiluu-kartong.

KALKULATSIOON

Töö nimetus: Reklaamkaardid — esikülgl 4-värvitrükkis, tagakülgl 1-värvitrükkis.

Arv:	5000 tk.	Arv:	1000 tk.	Arv:	1000 tk.	Arv:	1000 tk.
Ladu:	tn. $2\frac{1}{4}$	Ladu:	tn. $2\frac{1}{4}$	Ladu:	tn. $2\frac{1}{4}$	Ladu:	tn. $2\frac{1}{4}$
Korr.	$\frac{1}{4}$	Korr.	Seisis!	Korr.	Seisis!	Korr.	Seisis!
Ärap.	1	Ärap.	1	Ärap.	1	Ärap.	1
Raamatutrükk:	$3\frac{1}{2} \times 75$	Raamatutrükk:	$3\frac{1}{2} \times 75$	Raamatutrükk:	$3\frac{1}{2} \times 75$	Raamatutrükk:	$3\frac{1}{2} \times 75$
Kordaseade	$4 \times 1. - 4$	Kordaseade	$4 \times 1. - 4$	Kordaseade	$4 \times 1. - 4$	Kordaseade	$4 \times 1. - 4$
Kõrvaltööd		Kõrvaltööd		Kõrvaltööd		Kõrvaltööd	
Trükk (5000 × 4 v. eks.):		Trükk (1000 × 4 v. eks.):		Trükk (1000 × 4 v. eks.):		Trükk (1000 × 4 v. eks.):	
1. tuh.	5. —, 4 × 2.50 (must) 15. —	1. tuh.	5. — (must) 5. —	1. tuh.	5. — (must) 5. —	1. tuh.	5. — (must) 5. —
1. sada		1. sada		1. sada		1. sada	
50% lisand:	(punane) 22.50	50% lisand:	(punane) 7.50	50% lisand:	(punane) 7.50	50% lisand:	(punane) 7.50
50% „	(hall) 22.50	50% „	(hall) 7.50	50% „	(hall) 7.50	50% „	(hall) 7.50
100% „	(huld 1 × tr.) 30. —	200% „	(huld 2 × tr.) 15. —	200% „	(huld 2 × tr.) 15. —	200% „	(huld 2 × tr.) 15. —
Kivitrükk:		Kivitrükk:		Kivitrükk:		Kivitrükk:	
Joonistus	7.75	Joonistus		Joonistus		Joonistus	
Litograafimine		Litograafimine		Litograafimine		Litograafimine	
Ülekanne		Ülekanne		Ülekanne		Ülekanne	
Trükk		Trükk		Trükk		Trükk	
Paber:		Paber:		Paber:		Paber:	
130 pg.	2 × elevandiluu-kart.	30 pg.	2 × elevandiluu-kart.	30 pg.	2 × elevandiluu-kart.	30 pg.	2 × elevandiluu-kart.
nr. 340 D	à 35/40 s.	nr. 340 D	à 35/40 s.	nr. 340 D	à 35/40 s.	nr. 340 D	à 35/40 s.
Kõitmine:		Kõitmine:		Kõitmine:		Kõitmine:	
lõikamine ja pakkimine	1	lõikamine ja pakkimine	1	lõikamine ja pakkimine	1	lõikamine ja pakkimine	1
Kliisee:	4 tk. ☐ cm.	Kliisee:	4 tk. ☐ cm.	Kliisee:	4 tk. ☐ cm.	Kliisee:	4 tk. ☐ cm.
Stereotüüp:	„ „ „ „	Stereotüüp:	„ „ „ „	Stereotüüp:	„ „ „ „	Stereotüüp:	„ „ „ „
Arasaate nr.	2893	Arasaate nr.	2951	Arasaate nr.	2951	Arasaate nr.	2951
	20. VII 19 36		30. VII 19 36		30. VII 19 36		30. VII 19 36
	91 50		52		52		19

uus omaette kalkulatsiooniümbrik anda. Aga on ka mittekorduvaid aktsidentstõid, näit. programme, ringkirju, kirikute laululehti, kutsekaarte jne., mis ainult ükskord tarvitamist leiavad, kuna järgmisel korral nad ilmuvad hoopis iselaadilise tekstiga (sest vaevalt juhtub, et üks firma oma ringkirju ja muid eespool loendatud töid ikka ja uuesti vana tekstiga trükib). Nende tööde jaoks ei tarvitse loomulikult mitte igale erinevale tekstile omaette kalkulatsiooniümbrikku anda, vaid neid mitmesuguse väljanägemisega, aga ühe liigi alla kuuluvaid töid võib ühte ümbrikku koondada, varustades päälkirjaga: „mitmesugused ringkirjad“, „mitmesugused kutsed“ jne. Siin kujuneb asi selliseks, et üks ringkirja kalkulatsiooniümbrik enesesse kogub kõiki ühele firmale kuuluvaid ühekaustalisi (näit. postkvart) ringkirju niipalju, kuipalju tal kalkulatsiooni lahtreid on olemas. Teistekaustaliste (näit. postoktaav) ringkirjade jaoks olgu teine ümbrik määratud. On teatud firmale kuuluv ühe tööliigi kalkulatsiooniümbrik täitunud, siis võetakse teine ümbrik ja varustatakse järjekorranumbritega (näit. Eesti Panga aruannete „Kalkulatsioon nr. 1“, Eesti Panga aruannete „Kalk. nr. 2“ jne.). Juhtumil, kui üht tööd ühele teatud firmale tellitakse kord isiklikult firma enese poolt, siis jälle kas ühe või teise agendi kaudu, siis tuleb toimida nii, et kalkulatsiooniümbrik kirjutatakse välja ikka firma nimele, kuna märkus selle kohta, kelle kaudu see tellimine on antud, tähendatakse punase tindiga tellitud arvu juurde. (Vt. allpool olev näide „Kalk. nr. 5“.)

Brošüüridest või raamatuist võetagu tõendiks ümbrikku mahutamiseks ainult teatava töö esi-

mene ja viimne poogen ühes kaanega. Brošüür ise aga tervikuna hoitagu kas trükikoja üldises raamatukogus või arhiivis alal. Brošüüride kalkulatsiooniümbrikku saab ainult üks kord tarvitada. Seda tingib trükise iseloom.

On siiski ka veel sääraseid väikese tähtsusega trükiseid olemas, millede kalkulatsiooni jaoks ei anta mainitud ümbrikku ja millede tõendeid ei paigutata ka sellesse. Need on igasugused nime-, kihla- ja pulmakutsekaardid kui ka laulatus- ja matuselahed. Mainitud kaartidele ei anta isegi igakordse tellimise puhul omaette tellimisnumbrit, vaid kõik ühe kuu jooksul trükitud kaardid saavad ühise tellimisnumbri ja kantakse ka ühe kalkulatsiooninumbri all üheskoos raamatutest läbi. (Kaartide üksikasjalise korralduse üle lähemas numbris selgitav artikkel.) Pere-kondlike juhtumiste laululehed seevastu kantakse tellimis- ja kalkulatsiooniraamatutest läbi iga kord eri numbri all. Kõik need, võiks ütelda, kindlahinna või standard-ilmelised tööd ei tarvitse üldse säärast kalkulatsiooni, mida alal hoida pruugib, seepärast sünnib nende tegemine lihtselt ka tööümbriku pääl. Viimati mainitud trükiste tõendid kogutakse väikestes käepärastes kastikesse, iga liik omaette, kus nad töötarvitajate käsutuses seisavad.

Tõendite registreerimist võib ka teisiti korraldada, nimelt eespool kirjeldatud tööliikidesse jaotuse asemel nad asetada lihtselt ainult ühte üldisse tähestikulisse järjekorda. Selle järele paigutatakse ühe töötelliija kõiki liiki tööd ühte laekasse, ühte laekasse aga ei koguta kõikide tellijate ühte liiki töid. Sel puhul omavad laekad töönimetuse sildi asemel tähestiku selle

Tellijaja: <i>Eesti Kunstsarve Vabrik</i>	Kaust: <i>Postoktaav.</i>	
KALKULATSIOON nr. 5		
Töö nimetus: <i>Arved, ühehülgsed</i>		
Arv: <i>500 tk.</i>	Arv: <i>1000 tk.</i> <i>K/m. J. Kodrese arvel</i>	Arv: <i>750 tk.</i> <i>K/m. Karl Lembergi arvel</i>
tn.	tn.	tn.
Ladu:	Ladu:	Ladu:
Korr.	Korr.	Korr.
Ärap.	Ärap.	Ärap.

Etikette ja pakiseid

trükib

A.-S. „Ühiselu“ trükikoda, Tallinnas

Pikk 42 • Tel. 442-04

Pudelipaber (värviline sulfiitpaber)

Kaust 71 x 102 cm, ca 17,5 kg, 24 g/m²

Valmistatud: Põhja Paberi ja Puupapi Vabrikute A/Ü, Tallinnas

Engros müük: Eesti Paberi A/S, Tallinnas

Saadaval kõigis paberiärides

Igasuguseid

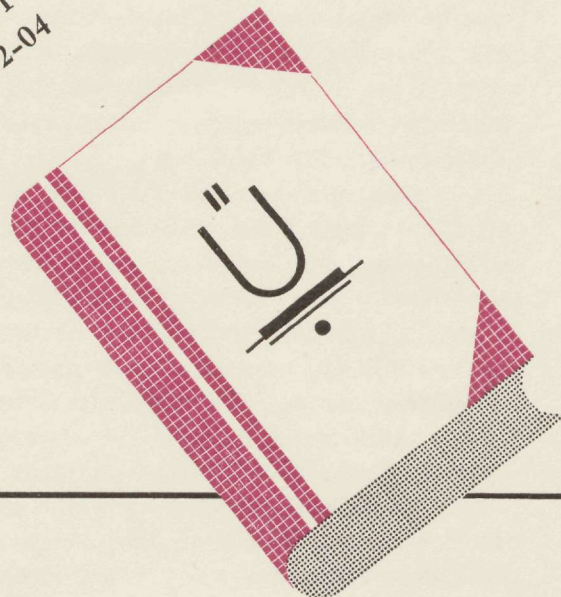
raamatuid

trüüb

A.-S. „Ühiselü“ trükikoda

Tallinn, Pikk 42

Tel. 442-04

Nr. 8751

Kõrgeväärtuslik raamatutrükipaber, masinsile

Kaust 75 x 102 cm, 90 kg, 118 g/m²

A/S Tallinna Paberivabrik E. J. Johanson'i toode

Engros müük: Eesti Paberi A/S, Tallinnas

tähe, missugune täht sääl leida. Pooldame aga siiski korraldust, mis kalkulatsiooniümbrikke tööliikide järgi liigitab, iga tööliik asetatud pääle selle veel tähestikulisse järjekorda. Selle paremus seisab selles, 1) et kõik ühte liiki tööd oleksid kokku koondatud, mis kergendab kalkulatsiooni tegemist ses mõttes, et võimaldab ühe firma töid teiste firmade sarnanevate töödega hinna suhtes tasakaalustada, täites seega hinnatariifi aset, ja 2) kui tellijal ei ole enesel käsikirja veel olemas ja soovib mingisuguseid vastavaid proove näha, et nende abil enesele sarnanevat vormi koostada, siis on kogu ühesugune tööliik kõik ühes koos ja võimalus olemas ka aegaviitmata ilma suurema raskuseta neist proove esitada ja korrapäält ka ütelda, mis see või teine töö teatud arvu juures on maksma läinud.

Pääle tõendite kogumise kalkulatsiooniümbrikusse tuleb paralleelselt koguda neid veel arhiivi jaoks ja sinna juba suuremal arvul ainult parematest ja hästiõnnestunud trükistest, mida kasutatakse näitustele väljapanekuteks ja uute töötajate värbamise otstarbeks. Arhiivi kogutavaid tööd mustreid paigutatakse sirgelt, ilma voltimata selle jaoks valmistatud mitmesugustes suurustes mappide vahele, mis on varustatud kolmest küljest klappidega. Mappidel on seljal tähendatud, mis liiki töid nad sisaldavad, ja paigutatakse üksteise pääle kitsaste vahedega riiulitele.

Seda kirjutist lõpetades ei oleks mitte üleliigne soovida, et ka Eesti trükitoöstuse juhid oma korraldusi sel alal lähemalt kirjeldaksid ja niiviisi püüaksid selle söötis-oleva ala ülesharimisele kaasa aidata.

Er Ro

Kemikaalid ja nende otstarbekohane alalhoid

Kemigraafia-asutistes võib tähele panna, et kemikaalide alalhoidmine jätab palju soovida. Valimatult seisavad pudelid ja klaasid segamini, ja kui midagi vajatakse, siis läheb otsimine lahti. Tihti puuduvad pudelitel isegi etiketid. Sellise segaduse juures ei ole ka mingi ime, kui kiire vajaduse korral just nimelt seda ei leita, mida on tarvis, ja kui kord leitakse, siis selgub hiljem, et oli vale-lahus võetud, sest et valmistatud lahus ei tööta mitte soovitud suunas. Aega ja kalleid kemikaale läheb nii palju kaduma. Pahandamine ei aita ka midagi, ainuke pääs on: kord!

Fotograaf võtku ses suhtes eeskujuks keemikut ja apteekrit. Neil on iga pudel ja klaas omal kohal, ning kõik on nii korraldatud, et igaüks leiab kiiresti soovitava.

Kõige sobivamaks hoiukohaks on tellitavate riiulitega, vähese sügavusega seinakapp või seinariiu. Esimene tingimus on, et igale pudelile olgu selle sisu pääle kirjutatud. Mürkide jaoks olgu seks otstarbeks punasega „mürk“ päälekirjutatud etiketid ja eriti kardetavate mürkide (tsüaankaali, sublimaat jt.) jaoks mustad etiketid surnupääluga. Pudelitel hapete või alkaalide jaoks

peab olema hästisulgev klaaskork. Harilikud korgid lähevad varsti kasutamiskõlbmatuks. Nii võib sisu kiiresti rikneda ja teistele lahustele halvasti mõjuda. Sama maksab ka tugevate hügrokoopiliste soolade (sooda, väävelnaatrium jne.) kohta. Valgustkartvaid kemikaale (ammooniumbihromaat, joodkaalium jt.) peab pääle selle veel pruunes pudeleis hoidma.

Kõiki kemikaale, mida saadetakse vabrikust või laost paberkottides, tuleb kohe päralejõudmisel neile määratud nõudesse paigutada.

Soolasid ja vedelikke tuleb lahus hoida ja kõige parem ühes reas, kõige vähemate pudelite juures maksimaalselt kahes reas. Iseenesestmõistetavalt seisavad väikesed pudelid ja klaasid ülal ning suured all. Soovitav on tihtitarvitavaid kemikaale kõige paremini kättesaadavale kõrgusele asetada. Kui nüüd veel riiuli äärele kleepida etiketid ainet nimetustega, siis on igal ajal jäädavalt oma koht. Fotograaf ja tema abi jõud teavad siis juba, kust soovivat võib leida, ning ebameeldivaid vahejuhtumisi, nagu alul mainitud, on vaevalt veel karta.

—u.

Ajalehtede väikeste kuulutuste koostamisest

Mõni kehitab õlgu:

— Mis on ütelda ajalehtede väikeste kuulutuste kohta. Nad on ju nii väikesed ning tähtsusetu ja raske on midagi saada rohke tekstiga väikesest kuulutusest!

Just seepärast tulebki sellejuures peatuda. Kuna ajalehtede väikesed kuulutused on seevõrra ilmetud ja ilutud, siis on meie püüe anda neile rohkem silmatorkavust. Egas kuulutajad selle eest raha maksa, et lugeja kuulutuse lihtselt tähele panemata jätaks.

Mida mõeldakse öieti väikeste kuulutuste all? Siia kuuluvad kõik väikese kaustaga kuulutused, mis ei ole üle 2, kõige rohkem 3 ajalehe kuulutuskülje veeru laiused. Kui me jaotaksime need kuulutused nende omaduste järgi, siis saaksime kaks iseseisvat liiki. Esimesse liiki kuuluvad kuulutused, millel ei ole tähtis silmapaistvus või erilisus. Need on kuulutused, kus otsitakse ja pakutakse tööd, ostetakse ja müüakse, korterite otsimine ja üürimine jne. Need on niütelda teadaande korras tehtud ja pühendatud asjast huvitatuile. Nende ladumisviisi kohta ei ole palju rääkida. Aitab ühest märksõnast, mis piiratud tihedalt tekstiga, ja see oleks kõik. Need kuulutused paigutatakse suuremate lehtede juures erirubriikide alla. Asjast huvitatud lugeja hakkab just sellest rubriigist otsima endale vajalikku. Need, keda ei huvita sellised kuulutused, ei peatu harilikult nende rubriikide juures. Endastmõistetavalt ei tohi ka selle kuulutuse juures teha andeksantamatuid vigu, nagu näiteks sõna „teenijatüdruku“ asemel ermistatakse jämeda kirjaga sõna **otsitakse**. Samuti ei tarvitse neid kuulutusi kuidagi keerulisteks muuta, võttes tarvitusele mitmesuguseid trükitehnilisi võtteid. Toome allpool kuulutuste näite, mis peaks küllalt rahuldama nii tehnilist külge kui ka selle rubriigi lugejat. (Vt. näide 1.)

Kuidas meil mõnikord sel alal tehakse „surmahüppeid“ ja laskutakse kombineerimistesse, võime näha näitest 2, kus tööotsimise rubriigis on keegi kena laduja või kuulutuste andjad andnud oma vaadetele vaba voli.

4-liikmeline lasteta perekond otsib

korterit

— 1 tuba ja köök või 2 tuba. Kirjad slt. „Hea maksja 8039“.

Otsitakse head

möbleeritud tuba

kesklinna. Pakkum. slt. „Insener 7420“.

Üksik noormees soovib erasissekäiguga

tuba

või üksiku naisterahva juurde kaasüüriliseks. — Teatada slt. „8065“.

Vajatakse

korterit-tuba

köögiga, kus on võimalik pesemist ja klants-triikimist teha. Teat. üürihind kirjal. slt. „Kindel maksja 8072“.

Kortereid

— üks neljatoaline ja üks kolmetoaline või kaks kolmetoalist ja üks kahetoaline — soovitakse üürida Kadrioru pargi piirides. Teat. kirjal. slt. „Korter Kadriorus 7979“.

Näide 1.

Esimene kuulutus selles rubriigis näitab, et laduja võimeid ei kasutata suuremate kuulutuste juures, ja seepärast tahab mees võtta väikeselt kuulutuselt kõik mis saab. Teise kuulutuse juures on ta millegi pärast tähtsaks pidanud rõhutada kõiki tööandjaid üle Eesti, kohaotsijat ennast varju jättes, kolmandas aga rõhutada tingimatä „lugupeetavaid“, nagu oleks teisiti võimatu koja-

Aus,
karske noormees
otsib kohta
AUTOJUHIKS!
Olen varemalt teeninud,
oman häid tunnistusi,
võin ka ära sõita. Pakk.
kum. slt. „Tagasihoidlik“.

Lgp. tööandjad üle Eesti, võimaldage karskele ja ausale saaremehele elamiseks mingisugust tööd. Vilunud ehitus-, laevandus-, kalandus-, kaubandus-, talutööde jne. alal. Kirj. slt. „Kohanen kiiresti 8586“.

Lgp.
majaperemehed!

Usklik keskealine töökas abielupaar otsib kojamehekohta. Pakk. slt. „Rahul kõigeaga 8587“.

Koloniaalkaupl. kaue-
mat aega teetsenud 21-a.
korralik neiu

otsib kohta

Head soovitusel. Võib ka üksikteenijaks. Pakk. kuni 10. aug. slt. „7529“.

Näide 2.

mehe kohta nõutada, ja lõppude lõpuks neljandas otsib kohta, olgugi et rubriigi päalkiri juba ise ütleb, et ta korterit ei paku. Öeldakse küll, mis meie teha saame, nii oli kuulutuse algtekstis märgitud. See ei pea alati paika. Juba kuulutuse vastuvõtja peab kujutama selle vormi, kui aga see tal asjatundmatuse pärast võimatu, siis on see ladujal ometigi võimalik. Iga kuulutaja tahet ei saa siin arvestada, nagu ei võeta vastu kuulutusi, millel ebamoraalne maik juures.

Rohkem kujustamist nõuavad teise liigi kuulutused. Nende ülesanne on oma väiksusele vaatamata tõmmata lugeja tähelepanu endale, et täita oma ülesannet. Nad on enamuses ärikuulutused ja ärilise sihiga avaldatud. Lugeja peab saama mulje ja tundma huvi, mida see kuulutaja pakub. Selle huvi äratamine ongi kujunenud laduja ülesandeks, kes koostab väikesegi kuulutuse küllalt silmatorkavana. Siin peab silmas pidama kahte tõiika. Esiteks: väikesed kuulutused avaldatakse ajalehes ikka kokkukoondatult, ja teiseks: kuidas saab sellises kokkukoondumises anda kuulutusele vajalikku silmapaistvust. Vastavalt valitud kirjaga ja hää ruumi jaotusega suudetakse seda. Suureks abiks on siin valged (tühjad) laigud.

Sageli asetatakse teatud kuulutuste liigi vahele rubriigi päalkirjad. Mõned meie ajalehed avaldavad rubriikide päalkirju valgete tähtedega mustal taustal. Seega ta lööb kaugelt silma ja on oma ülesande täitnud. Kuid siiski tehakse ka siin vigu, võttes rubriigi päalkirjad võrdlemise kitsad ja kokkupressituna. Tagajärg on see, et selline päalkiri kaob kuulutuste kirjusse segusse ega taba oma ülesannet. (Vt. näide 3.)

Esimeses veerus on päalkiri tihedalt kokku surutud järgnevate kuulutuste vahele, teises on see mitte alla 1-sitserose tühja ruumiga eraldatud, olgugi et sama kirjaga. Silmnähtav on vahe esimese ja teise rubriigi vahel ja kahtlemata tuleb teist moodust eelistada.

Juba ajalehe praktikast võib veenduda, millise suure tähtsuse omab kuulutus tühja laiguga.

Toome osa ajalehe kuulutusküljest (näide 4). Olgugi et sääl viski kuulutuse pääl, all ja kõrval asuvad täidetud ridadega ja jämedalt piiratud kuulutused, tõmbab esimene siiski endale tähelepanu ja seda üksnes oma valge ruumi tõttu. Nii

Pärnu supelrannas pansion „Kungla“

Promenaadi tän. 2, soovitatav

mugavaid tube

suvitajaile, pansiooniga ja ilma. Hinnad soodsad.

OST JA MÜÜK VÄIKESED KUULUTUSED

Hea kõlaga

tahvelklaver

ruumipuudusel odavasti müüa. Järve, Laine t. 9.

Müüakse juhuslikult väga odavasti

kohvitööstuse sissesead

— kuulahi, veski, kaal, elektrimootor. Tallinn, Oksa tän. 5—3, Dampf.

On veel müüa mõned

aiapingid

imeodavasti, 2 meetrit pikad ja lühemad, tugevad ja valgeks värvitud. Näha Liivalaia tän. 103—16.

Ostan maja

Tallinnas, esialgse välja- maksuga 6000 krooni, kirj. slt. „Maja 8596“.

Ehituskruunt

1096,02 r.-mtr., Raua-Kreutzwaldi nurgal on müüa. Teateid saab Estonia pst. 11, Rõivase riidekaupluses.

OST JA MÜÜK VÄIKESED KUULUTUSED

Briljante, kuld- ja hõbeasiu

ostab kõrge hinnaga

L. Krasnokutsky & Poeg

Kuninga tän. 6,
telef. 431-59.

Soovin osta pruugitud

lapsevankrit.

Kirj. ühes hinnaga slt. „L. V. 8157“.

Näide 3.

siis mitte must kiri, vaid valge ruum on kuulutusele tähelepanu juhtijaks. Teadagi, oleme tihti raskuses selliste kuulutuste valmistamisega, sest mitte alati ei olene selle kujustamine ladujast, vaid sõltub tihtipäele mitmesugustest mõjudest — kuulutuse andjast, kuulutusbüroost jne. Tihti peame nägema sellisel käsikirjal sõnad alla kriipsutatud 2, 3 või 4 joonega. Märkused nagu „paks“, „rasvane“, „suur“ on ainult üksikud pärlid, mida kuulutuse andja jagab sõbralikult ladujale. Ja seega õnnestub tal ka laduja maitset muuta. Siiski teab laduja väga hästi, et mitte tellija ei vaja selliseid nõuandeid, vaid tema asjatundmatust. Ja seepärast peab juba ladujal küllalt selge olema, et kuulutuse ladumisele asudes tuleb tal teotseda oma maitse järgi ja nii, et kuulutus tõesti oma otstarbe saavutaks. Tihti jääme, neid asjaolusid silmas pidamata, peatuma ajalehe kuulutusküljele, mis on täielik segu igasuguseid jämendatud, suuri, sõrendatud ja allakriipsutatud ridu, ja raske on sel korral otsustada, mida

see õieti kujutab. Silm lihtsalt väsis ära otsides säält midagi ja lugeja pöörab ruttu teise lehekülje. Hää maitse ja hää takt peavad juhtima ladujat tema töö juures paigutama kuulutusi, olgugi väikesi, küllalt rahuldavasse asendisse. Sest asend on ka tähtis. Tihti rikub hää kuulutuse virr-varrina asetatud teiste kuulutuste ümbur ja seepärast tuleb ladujal ka seda tööka silmas pidada.

Ladujal tuleks ka vältida toppimast kuulutusse võimalikult suuri kirju. On ju vanasõnaks, et puude tagant ei nähta metsa, ka siin võiks ta väga hästi passida. Suur kiri tapab kogu kuulu-

tuse. Võetaks ainult üks suurem päärda ja ümbritsetaks seda õrnemate kirjadega, vastava tühja ruumi sissejätmisega, siis ilmneks sootuks teine kuulutuse pilt. Mõni kah-kunstnik isegi joonistab sageli kuulutuse, kuid siis võib siin juba pääd vangutada, et on olemas inimesi, kes selle eest raha maksavad, ja kahju neist, kes selle kuulutuse pääle veel oma huvi rahuldavad.

Nagu ülaltoodust näha, on palju asju, mida tuleb silmas pidada väikeste ajalehekuulutuste ladumisel, ja kui seda tehakse, siis paraneks nii mõnegi ajalehe kuulutuskülg, muutudes euroopalikumaks.

Dr. Harry Dreyer

Naha-, põie- ja suguhaigused.

Viru 12.

Vastuv. kella 10—1 ja 5—8; telef. 465-24.

Dr. Lury

Naha- ja suguhaiguste eriarst.

Kl. 10—1 ja 5—8, pühapäev kella 11—1.

S. Karja 4—11, telef. 473-66.

Sõidan ära

1. aug. kuni kuu lõpuni.

Dr. Veimre

(end. dr. Veiss),

sise- ja lastehaigused.

S. Tartu mnt. 41, telef. 307-26.

Tagasi jõudnud

loomaarst

Dr. S. Dreyer

Viru 12, telef. 446-86.

Algan vastuvõttu.

Hambaarst

M. Käärrik-Vildma

Niine tän. 2-a—4, telef. kv. 13-10.

E. Aianduse ja Mesinduse Seltsi ekskursioon

väljub 4. aug. k. 7 homm. Aia t. 5-a Tallinnast.

Haruldast soodus juhust tutvuda suuremate, tähtsamate aiamaajapidamistega ja looduslikult kaunimate kohtadega meie kodumaal. Lähemaid teateid antakse ja kaasasõitjaid registreeritakse kuni 2. augustini kaupluses „Õie“, Pikk tän. 1, Tallinn.

TANA

päeval juuakse viskit

Black and White

Sotsiaalministeerium annab välja kirjalikul vähempakkumisel 7. augustil s. a. kell 10.00 (Tallinnas, riigikogu hoones)

Vaivara lastekodu remonttööd.

Pakkumisele juurde lisada tagatistrahv 10 prots. suuruses pakutavast hinnast ja pakkumise ümbrik esitada eeltähendatud kohale ja ajaks märgusõna all „Vaivara lastekodu remonttööde vähempakkumisteks“. Lähemaid teateid saab igal tööpäeval Sotsiaalministeeriumist, tuba nr. 24, telef. 476-45.

On veel müüa mõned

aiapingid

imeodavasti, 2 meetrit pikad ja lühemad, tugevad ja valgeks värvitud. Näha Liivalaia tän. 103—16.

Müüakse juhuslikult väga odavasti

kohvitööstuse sissesead

— kuulahi, veski, kaal, elektrimootor. Tallinn, Oksa tän. 5—3, Dampf.

Ehituskrunt

1096,02 r.-mtr., Raua-Kreutzwaldi nurgal on müüa. Teateid saab Estonia pst. 11, Rõivase riidekaupluses.

Hea kõlaga

tahvelklaver

ruumipuudusel odavasti müüa. Järve, Laine t. 9.

Ostan maja

Tallinnas, esialgse välja-maksuga 6000 krooni, kirj. slt. „Maja 8596“.

Soovin osta pruugitud

lapsevankrit.

Kirj. ühes hinnaga slt. „L. V. 8157“.

Mõnda nootidest ja nende trükkimise tehnikast

Tänapäeva trükitehnika on palju kaasa aidanud muusikanootide paljundamisele, olemasolevat tehnikat parandanud ja võtnud tarvitusele uued viisid. Vähe on siiski neid trükikode, mis tegelevad nootide trükkimisega, ja samuti vähe on nootide trükkimise teadvus levinud ka trükistööstuses. Seepärast püüame käesoleva ajakirja veergudel veidi peatuda ka nootide trükkimise juures, rahuldades seega meie laiemat lugejaskonda.

Vanematest toimingutest sel alal võiks märkida 8. novembril 1481. aastal Würzburgis trükitud kogu. See trükiti Jörg Reyseri trükikojas tolleaegse vürst-piiskopi Rudolph von Scherenbergi ülesandel. Jörg Reyser kasutas Gutenbergi leiutist, liikuvate üksiktähtede trükki, ka muusikanootide trükkimiseks. 4 punasega trükitud joonele trükiti nooditüübid tolleaegses stiilis. Laokõrgus oli 290 mm, laolaius 195 mm ja noodijoonestiku laius oli 12,5 mm. Nootidevaheline tekst oli ka koostatud Jörg Reyseri tüüpide järgi. Kõik päälkirjad ja initsiaalid trükiti punasega. Teos, nimetatud Missale, ilmus sama Reyseri eluajal 6 trükis. Viimastel trükkidel, nimelt 1499. ja 1503. aastal oli tarvitusele võetud praegune 5 joone süsteem. Seega tuleb Jörg Reyseri pidada vanemaks muusikanootide trükkijaks ja Würzburgi esimeseks nootide trükkimise linnaks. Jörg Reyser toimis tollal järgmiselt: ta trükkis enne paberile noodijoonestiku ja alles selle järele noodimärgid ja teksti. Selline tülikas ja kahekordne trükk muudeti 16. sajandi alul leiutaja Pierre Hautinsi läbi. Sakslane Joh. Gottlieb Immanuel Breitkopf täiendas veelgi seda leiutist 1755. aastal, mis ajast pääle on pärit ka joonestiku ja nootide tüüpide korruga trükkimine, n. ü. kandikusüsteemi alusel.

Edaspidi parandati juba nootide ladumise süsteemi, anti sellele normaalkõrgus ja samuti viimisteldi ka üksikute noodimärkide välimust. Allpool anname väikese ülevaate nootide kokkuseadmise tehnikast. Eeskätt on vajalik, et nootide laduja peab olema muusikatundja, vähemalt ta peab omama teadmisi üksiknootide väärtusest

ja märkidest. Nootide ladumiseks on tal kasutada eriline ladukast, mis jaotatud 380 eri lahtrisse ja sisaldab igas lahtris vastavaid märke. Nooditüübid on töödeldud, nagu hariliku kirja juureski, punktisüsteemile. Selle süsteemi alusel peab laduja iga rida enne välja arvutama ja ära jagama nii et nootide alla tuleva laulu tekst mahuks reale. Selleks otstarbeks peab tema, nagu see sünnib tabelite ladumisel joonte ja täidismaterjali abil, korraldama rivikus jaotuse. Selle järele sünnib ladumine nii küljepoolle kui ka allapoole. Iga noodimärk on iseseisev, seega peab laduja omama suurt tähelepanu võimet, et viga mitte sisse lasta. Vea kõrvaldamine nõuab palju tööd nii korrektuuris kui ka kõrvaldamises. Sama suur töö on ka juba trükitud lao lammutamisega. Ka siin peab piinlikult valvama, et nooditüüp ei eksiks teise lahtrisse.

Nootide trükkimisel kasutatakse ka vasetrükki. Juba vasepiltide trükkimisest alates on seda kasutatud ka nootide trükkimisel ja tänapäeval on vasetrükki paljugi täiendatud ja odavamaks tehtud. Seepärast leiab ka tänapäeval laialdaselt tarvitamist nootide trükkimine vasetrüki abil. Teda tarvitatakse palju nende nootide trükkimisel, kus vähe teksti ja palju noodimärke, nagu klaveri-, orel-, koorilaulude ja teiste instrumentaalteoste juures. Kõigist nootide trükkimise toimingutest eelistatakse viimast moodust, kuna ta omab täpsust ja tüüpide ilu, olles seega ees ladutrükist. Seepärast see menetlus on ka laialt levinud igaliiki nootide trükkimisel.

Kuidas sünnib nootide trükkimise andmine? Kasutame selleks võimaluste piires teatud spetsiaaltrükikoja kogemusi.

Kirjastus annab käsikirja üle trükikojale. Esijoones sünnib käsikirja juures selle jagamine soovitud süsteemi ja noodistiku laiusele, samuti määratakse kindlaks noodimärkide suurus. Noodimärkide jagamisel võetakse arvesse nende parem asetus. Nootide märkimine sünnib erilisel metallplaadil, mis on tehtud tina ja tsingi ligatuurist. Nootide märkija töötab paremalt vasakule. Joonestaja määrab sirkli abil puhtale plaadile noodis-

tiku read kindlaks ja tõmbab siis terasjoone abil 5 noodistiku paralleeljoont. (5-joonelises noodistikus.) Seda toimetab ta erilise tööabinõuga. Muidugi jääb sellisel teel tõmmatud joonte äärtele puru, mida kõrvaldatakse erilise puhastajaga. Selle järele algab noodistiku osadesse jagamine. Vastavatesse osadesse tulevad noodimärgid. Kuna need osad peavad olema võrdsed, ulatuma üle kogu noodistiku laiuse ja vastama soovitud kujule, siis toimetatakse seda jagamist esijoones sirkli abil punkteerimise kaudu, tehes vastavad punktid noodistiku pääle. See on võrdlemisi keeruline toiming ja juhtub, et märkija peab oma tööd mitmel korral uuesti tegema, enne kui saavutab vastava ruumijaotuse nootidele. On punkteerimine läbi, siis algab sellekohase märkimisnaaskliga peente joonte tõmbamine ülevalt alla, mida tehakse terasjoone abil. Ühe noodistiku juures sünnib see ainult vastava joonestiku ulatuses, kui aga tegemist terve süsteemiga, nagu partituur, kus taktikriips ulatub läbi mitme noodistiku, siis tõmmatakse need peened jooned läbi kõigi noodistike.

Selle järele algab noodimärkide joonestamine. Märkija kasutab siinjuures erilist joonestustervikku. Sellega märgib ta ka noodistiku all olevat teksti. On selline joonestus tehtud, algab uus töö, n. ü. „löömine“. Menetlus seisab selles, et tööline lööb erilise terastempliga juba ettejoonestatud märkide pääle. Muidugi vastab tempel joonestatud noodid- või tekstimärgile. Väikese haamri löögiga vajutab tempel sellekohase märgi plaati. Vastavate süüviste äärte juures tekkiv üleliigne metall kõrvaldatakse erilise tööabinõuga. Metallplaat on seega jälle puhas ja sile. Asutakse järgmisele menetlusele. Erilise uuritsa abil

teeb tööline noodipäade kaelad, üksikuid noote ühendavad jooned, nootide väärtuse sabad ehk lipud ($\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ jne.), kaared jne.

On see tehtud, siis on toorplaat valmis. Võetakse kolmekandiline nuga ja kraabitakse maha joonestaja poolt tehtud õrnad jooned, millede ülesanne seisnes ainult abitöös. Seega jääb süüvise pilt puhtalt järele ja nii, nagu seda trükis näeme. Ka siin tuleb teha mõningaid parandusi. Mõned jooned tuleb uuesti tõmmata või järele aidata, korratused ja vead kõrvaldada ja uuesti kaabit-saga plaat peegelsiledaks teha ja tõmmisevalmis seada.

Kui plaadi märkimisel oli siiski tekkinud viga, siis pressitakse vastavat kohta plaadi tagantküljelt. Esiküljel tekib kõrgendus. Seda võib maha kaapida, seega eemaldades valekoha. Selle järele joonestatakse parandus plaadile ja töö sünnib ülalkirjeldatud menetluse alusel.

Nüüd on noodiküljend valmis ülekanamiseks litograafiakivile või tsinkplaadile. Selleks kaetakse märgitud plaadi esikülge musta värviga. Värv katab üleni plaadid, niihästi pinda kui süüviseid. Pinna pääl olev värv hõõrutakse maha ja seega jääb värv ainult süüvistesse. Sellelt plaadilt tehakse vasetrükipressis tõmmis nn. hiina paberile. Noodistik paistab seega täielikus selguses ja on kerge üle kanda vastavale litograafiakivile või tsingile, nagu see sünnib harilikus litograafiatöös.

Nootide süüvitamise kõrval on veel menetlusi pildistamise ja autograafia kaudu.

Autograafilist menetlust harrastatakse siis, kui ei nõuta just puhast nooti ja kui tahetakse, et see tuleks odavam, näiteks teatud mängutükkide orkestrile paljundamine. Need menetlused ei kuulu aga käesoleva artikli ülesandesse.

Graafikatööstuse ringkonnad

Pangem kõik käed külge meie ainsa ametalalise ajakirja sisu väärtuse ja lugejate arvu tõstmiseks! „Trükitehnika“ on teie ajakiri – millisena teda näha tahate, selliseks ta kujunegu.

Mida tabelite ladumisel vaja silmas pidada

Iga laduja peab tundma tabelite ladumist. Meil on siiski ladujaid, kes ei ole veel omandanud selle täielikku tehnikat. Süüdi on siin suuremalt osalt trükikoja olud, kus ladujal tuli õppida oma kutsealal. Välismaail on täieliku trükitehnilise kutseoskuse omandamiseks korraldatud erikoolid, kus ladumisalal õppivad töölised saavad täieliku teoreetilise kui ka praktilise ettevalmistuse. Püüame seepärast allpool puudutada tabeliladumise küsimust, mis aitaks nii mõndagi selgitada ettetulevatel juhtudel.

Iga tabeli ladumisele asudes jagatakse rivikus vastavad osad välja, nii et iga lahter selle alla ka parajalt mahuks. Seda jagamist toimetatakse vastavalt lahtris esiletulevate tähtede või numbrite arvule, võttes seda miinimumiks. Sääljuures tehakse lahtrite laiused nii suured, kuipalju tähti või numbreid sisaldab lahtri suurim rida või arv. Seda võiks soovitavaks pidada ainult ruumi puuduse korral. Niikaua kui ruumi jätkub, ei ole mingit vajadust lahtrite laiuse eristada.

Olgu siinjuures toodud üks näide:

Riigi nimetus	Hobuseid	Sigu	Lambaid	Veiseid
Soome	54 356	1 000 777	830 057	12 377 543
Läti	48 745	990 466	15 261	457 636
Leedu	35 522	750 145	10 426	312 917

Siin näeme, et lahtrite jagamisel ei ole aluseks võetud ruumipuudus, vaid see, et ühes lahtris on rohkemakohalisi arve kui teises, kuigi lahtrite pääd ei sea üles selleks mingeid erilisi nõudeid.

Kuivõrd parem oleks pilt, näeksime sama tabeli parandamise katsest:

Riigi nimetus	Hobuseid	Sigu	Lambaid	Veiseid
Soome	54 356	1 000 777	830 057	12 377 543
Läti	48 745	990 466	15 261	457 636
Leedu	35 522	750 145	10 426	312 917

Väljanägemine on kahtlemata võitnud. Asetus on ka ratsionaalsem ja praktilisem. Sama maksab loomulikult ka tabelite kohta, kus on tegemist tekstiga. Ka neis tuleb vahet teha ainult häda korral.

Tabeli arvude või sõnade lahtrit tuleks selliselt laduda:

45678
45678
45678
45678
45678

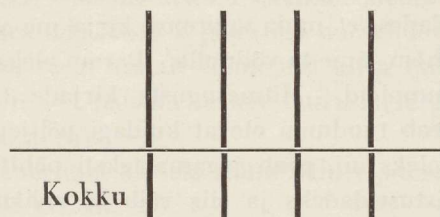
Vale oleks siin:

45678
45678
45678
45678
45678

Ülemises näites on laduja lihtselt täitnud täidismaterjaliga lahtrisse kuuluva tühja ruumi. Juhul, kui käsikirja autoril tekiks tarvidus luua juurde uut lahtrit, ei teeks see mingeid takistusi ja suurt ajakuru, võttes täidismaterjali ümbert ära.

Alumine näide aga eeldab juba suuremat tööd. Samuti on suure olulise tähtsusega võimalik määristumise hädaoht, kuna ülemises näites on määristumise hädaoht hulga vähem.

Nõrgem joon ei tohi kunagi tugevamast läbi joosta. See põhinõue ei ole uus. Siiski sageli tehakse sel alal vigu, nagu seda näeme järgmises näites:

Siin oleks pidanud vertikaaljoonte jämedust muutma või kui seda ei saa, siis vähemalt summeeriv pooljame joon jagada igale lahtrile eraldi, lastes jämeda joone lõpuni alla välja joosta.

Mitmesuguste kirjade tarvitamisest ühes ning samas trükises

Vanemad trükitoölised mäletavad veel küllalt hästi, kuidas laoti aktsidentstõid aastat kolmkümmend tagasi -- üks rida ühest, teine teisest kirjast; sagedasti ei olnud lahkumineku kirjade vahel kuigi suured. Mõne tiitli ladumiseks tarvitati vahest 6—7 kirja. Siis tuli pööre, peab ütleva, meil kaunis aegamööda, kus pääses maksvusele praegune vaade — ühe trükise juures tarvitada ainult üht ning sama kirja. Ilmusid ka uued kirjad täielikes garnituures, nonpareilist 4—5 sitseroni, mistõttu selline ladumine sai võimalikuks. Siis maani oleme siis ladunud niiviisi ja, peab ütleva, see on väga ilus ja otstarbekohane. Kuid mõnigi kord tekib ladujal soov võtta laotavasse trükisesse mitmesuguseid kirju; tahaks vaheldust, inimeses tekib tung leida midagi uut, mitmekesisemat. Kuid samas tekib kartus sattuda liialdusse, ei olda igakord kindel, kui palju ja mida võtta teisest kirjast ja missuguseid kirju segada. Ma tahaksin siin üles seada mõningaid põhimõtteid kirjasegamise suhtes. Kõigepäält ütleksin, et ei tule enam kõne alla laduda iga rida ise-kirjast, nagu varemalt oli laotud mõni tiitel, ja tiitlite juures ei peakski tarvitama mitmesuguseid kirju. Kuid mõne kava või kuulutuse juures võiks seda teha küll. Tuleks väljuda vaatepunktist, et kiri, mida te tahate kasutada, eristuks teistest kirjadest nii suuruselt kui jämeduselt, ja mida rohkem, seda parem. Näiteks ütleva, et kuulutus või kava on laotud pti või korpus Augusteast või Walbaumist, Sorbonnest või mõnest muust rahulikust kirjast, siis võiks päärea või -read laduda mõnest jämedast groteskkirjast, silmas pidades, et mida suurema kirja me võtame, seda vähem jäme ta võib olla. Parema oleks kasutada muupleid. Mitmesuguste kirjade tarvitamine peab tunduma olevat kuidagi põhjendatud. Et see oleks nii, peab jagama teksti põhitekstiks ja ermistusriidadeks ja siis võib ka rohkem kui päärea laduda teissugusest kirjast.

Võib tarvitada ühe trükise juures ka rohkem, näiteks kolm eri kirja, tarvitades ühte neist põhi-, ja kahte ermistuskirjadena. Kuid mõlemad ermistuskirjad hoitagu teineteisest võimalikult

kaugel. Toon järgmise näite: kuulutuse lööklause võiks laduda ühte või kahte ritta mõnest ilusast kursiivist või tsirkulaarkirjast pikkade sabadega ja ilusate muuplitega. Mõnes trükikojas leidub selliseid. Aga pidage silmas, et seda kirja ei või pigistada liiga kitsaste vahedega raami (kui see olemas) ja ülejäänud teksti vahele. See kaotaks kõik selle kirja mõju. Järgnev tekst laduge ühtlaselt peenikesest kirjast, püüdes üksikuid osi hästi gruppida. Ja lõpuks laduge firma nimi jämedast grotesk- või mõnest muust silmapaistvast lihtsest kirjast kuulutuse lõppu. Soovitav on kasutada muupleid sel puhul. Häa oleks siduda kuulutuse raami kuidagi ermistuskirjaga. Praegu on ju moes laduda raame joontest. Oleks väga kena, kui võtaks sama jämeda joone raamiks, nagu on ermistuskiri. Ütleme, et viimastoodud näites on firma rida laotud grotesk-muupleist, mille joone jämedus on 4 punkti. Raami võiks võtta siis ka 4-punktilisest joonest, kombineerides tarviduse korral sinna juurde teisi, peenemaid jooni.

Mis puutub fraktuuri ja antiikva kasutamisse ühes trükises segamini, siis kahtlen selle õnnestumises. Võib siiski juhtuda, et mõnel trükikojal leidub sobivaid kirju, siis võiks ülaltoodud näpunäiteid kasutada ka sel puhul.

Leidub tellijaid, kes soovivad, et nende kirja-päädes firmanimed laotaks kirjutuskirjast, kuna muu tekst võib olla ükskõik missugusest kirjast. Säärane nõue võib tekitada ladujale raskusi kirja otsimisega, mis sobiks kirjutuskirjaga. Õieti ei sobi selleks täielikult ükski kiri. Tuleks püüda laduda firma nimi võimalikult suurelt (millega tellijad on mõnikord väga nõus) ja ülejäänud tekst võimalikult väikeselt, et selle iseloomustavad jooned võimalikult vähe silma paistaksid. Kuid võiks ütelda, et paremini kui ükski teine sobib tarvitada sellises trükises kõrvalise teksti ladumiseks õrn grotesk (nn. luidkiri), nagu õrn Industria jne. Igal trükikojal aga sellist kirja ei juhtu ehk olema ja siis peab muidugi võtma seda, mis kõige sobivam.

J. W. N.

Ridade harvendamisest ja harvenduse mõjust

Näiliselt tühiseks asjaks raamatu- või aktsidentstöös loevad mõned asjatundjad ridade harvendust. Ja ometigi annab harvendus määratu tähtsuse trükisele, olgu see mis liiki tahes.

Vähe toodeldakse kirju, mis juba valmisolekus oleksid küllalt sobivad ega vaja harvendust. Kõik teised, kas antiikva-, fraktuur- või grotesk-kirjad võivad oma pilti vääriliselt esile tõsta ainuüksi harvenduse kaudu. Õigesti harvendatud ladu jätab silmale selge ja meeldiva kuju.

Harvenduse valikul tuleb arvestada mitmesuguseid nõudeid. Mõõtuandev on siin üldiselt töö eriline iseloom. Mis näiteks aktsidentstööle hää, ei ole veel küllaldane lihtlaole jne. Oleks näiteks mõttetu ladu laialt harvendada, jättes äärtele ümberringi ainult kitsa valge riba. Samuti rahuldaks meid vähe tiheladu, kui tühjad ääred ümberringi on eriti suured.

Nii näeme, et laoharvendus sõltub mitmesugustest põhjustest. Siinjuures omab ta ka majandusliku huvi: väljaande suurendamine nii kaustalt kui ka lehekülgede arvult.

Et saavutada hääd harvendust, selleks on mõned trükikojad teinud proovilehed. Laoti vastavate kirjadega leheküljed, tehti neis mitmesugused harvendused ja selle järele valmistati tõmmised. Kogenud ja maitset arenenud inimene leiab kohe sobivama ja meeldivama harvenduse proovi ja võtab ka selle tarvitusele.

Paremate tööde juures tuleb silmas pidada ka seda, et harvendus oleks kokkukõlas täidismaterjalist sünnitatud tühjade kohtadega. Üldiselt võiks reeglits pidada, et jämedamad ja tiheda kujuga kirjad vajavad vähem harvendust, kui seda nõuavad õrnemad ja laiad kirjad.

Iseküsimuse moodustab fraktuurkirjade harvendus. Fraktuurkiri omab eriti suure jooneliikluse ja elavuse, mistõttu selle esiletõstmiseks on vaja hästi suurt harvendust. Kui seda ei tehtaks, siis oleks fraktuurkiri kuidagi kokku pressitud ja kaotaks palju oma ilust ja selgusest. Harvendus annab igale tähele võimaluse esile tõsta oma joonte ilu ja samuti ka kirja omapära. Iseendast-mõistetavalt ei tule kõiki fraktuurkirju

selle juhise alla paigutada. Siin on maksvad ka erijuhud. Mõned fraktuurkirjad, jäädes harvendamata, omavad juba kompositsiooniliselt vajaliku selguse ja jõu. Neist kirjadest võiksime mainida näiteks Rudolf Kochi „Maximiliani“, samuti Klingspori kirju jne.

Meil, Eestis, on näiteks ajalehed veelgi ilmunas fraktuurkirjas. Kui võrdleme meie ajalehti Lääne-Euroopa ajalehtedega, siis võime märgata suurt vahet ajalehe teksti ladumisel. Meie oleme jäänud peatuma fraktuurile, kuna välismaail (Saksamaa propageerib viimasel ajal üleminekut fraktuurkirjale kui tõelisele aaria sünnitusele) on mindud antiikvale. See antiikva on igal pool tekstis harvendatud ja ruumi kokkuhoiu mõttes viidud vähemale kraadile. Meil seevastu domineerib tekstis korpus fraktuur ja seda harvendamata. Muidugi, raske on ütelda, kas praegu on paras aeg üleminekuks fraktuurilt antiikvale, kuid kahtlemata on palju nõudeid ka meie ajalehe stiili moderniseerimise kohta. Praegune fraktuur teeb lehepildi kuidagi raskeks ja seda eeskätt juba seetõttu, et ta esineb tihedal kujul. Ja ometigi rõhutab kogu trükitehnika ruumilise valguse tähtsust trükistes!

Allpool avaldame mõningad näited harvenduse mõju kohta. Võtame kas või 10-punktise Linotype Romani kirja lehekülgedes (vt. lk. 82).

Esimeses näites on read harvendamata, teises harvendatud 2 ja kolmandas 4 punktiga. Kõige paremini mõjub silmale näide 3, kuna ta tõstab kirja omas täiuses esile ja teeb ka teksti kergloetavaks. Majandusliku kalkulatsiooni alusel tuleb peatuda siiski 2 punktiga harvendatud laol, kuna ka seegi annab võimaluse kirja esile tõsta, sääljuures ei paisuta ta lao suurust (seega lehekülgede arvu).

Võtame veel katseks kolm näidet jämeda kirja lao alalt (vt. lk. 83).

Ladu on tehtud Tiemann-antiikvast. Harvendus on sündinud eelmise näite alusel, s. o. harvendamata ja harvendatud 2 ja 4 punktiga. Näib, et teine näide on parem, kuna aga kolmas kisub read liiga laiadi ja teeb lugemise ebaühtlaseks.

Kiri: Linotype Romani 10 p.

Näide 1. Harvendamata.

Näide 2. Harvendus 2 p.

Näide 3. Harvendus 4 p.

Näide 2.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on

Näide 1.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on suurrahvale, sest esimesel juhul on, jällegi relatiivselt võttes, palju enam kaalule pandud kui viimasel. Sellele asjaolule tahaksin meeeldi tähelepanu juhtida, kui kõneleme oma Vabadussõjast ja kui asume pühitsema Võidupüha, selle sõja ühe raskema võitlusjärgu tähtpäeva. Seega, kui suured rahvad pühitsevad oma sõjalisi võite rahvuspühadena, siis meil on mitmekordselt enam põhjust pühitseda oma Vabadussõja lahingulisi suurvõite, mille kaudu meie üksnes ei loonud oma rahvale paremaid tuleviku väljavaateid ja soodsamaid ma-

Näide 3.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on suurrahvale, sest esimesel juhul on, jällegi relatiivselt võttes, palju enam kaalule pandud kui viimasel. Sellele asjaolule tahaksin meeeldi tähelepanu juhtida, kui kõneleme oma Vabadussõjast ja kui asume pühitsema Võidupüha, selle sõja ühe raskema

Kiri: Tiemann 10 p.

Näide 1. Harvendamata.

Näide 2. Harvendus 2 p.

Näide 3. Harvendus 4 p.

Näide 2.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on suurrahvale, sest esimesel juhul

Näide 1.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on suurrahvale, sest esimesel juhul on, jällegi relatiivselt võttes, palju enam kaalule pandud kui viimasel. Sellele asjaolule tahaksin meeeldi tähelepanu juhtida, kui kõneleme oma Vabadussõjast ja kui asume pühitsema Võidupüha, selle sõja ühe raskema võitlusjärgu tähtpäeva. Seega, kui suured rahvad pühitsevad oma sõjalisi võite rahvuspühadena, siis meil on mitmekordselt enam põhjust pühitseda oma Vabadussõja lahingulisi suurvõite, mille kaudu meie üksnes ei loonud oma rahvale paremaid tuleviku väljavaateid ja soodsamaid majanduslikke tingimusi, vaid nende võitude kaudu meie lahen-

Näide 3.

Väikestele rahvastele ajaloo käik on palju karmim. Kui nemad peavad enda kaitseks relvad haarama, siis kujuneb see enamasti ikka võitluseks riikliku ja rahvusliku olemasolu eest. Sõjakaotus väikeriigile tähendab sageli tema riikliku iseseisvuse lõppu. Selles seisabki see suur vahe, mis tähendab sõjaline akt suurriigile ja mis see tähendab väikeriigile. On aga sõda võidetud, siis selle võidu relatiivne tähtsus on väikerahvale samuti palju suurem, kui see näiteks on suurrahvale, sest esimesel juhul on, jällegi relatiivselt võttes, palju enam kaalule pandud kui viimasel. Sellele asjaolule tahaksin meeeldi tähelepanu juhtida, kui kõneleme oma Vabadussõjast ja kui asume pühitsema Võidupüha, selle sõja ühe raskema võitlusjärgu tähtpäeva. Seega, kui suured

Raamatuköitmisvahendeist ja nende käsitlemisest

Raamatuköitja viib iga päev oma pääartiklite — paberi, papi ja kleepaine — keskel. Seepärast nõuab nende ainete käsitsus asjatundmist. Püüame allpool peatuda nende juures üksikasjaliselt, lootes ses mõttes mõningaid juhiseid anda.

Paber.

Paberi juures on päämiseks vaatluseks selle jooksuuund, millest võib tekkida kurrutus. Harilikult on juba paberivabrikute poolt vastava määrgistamise kaudu näidatud paberi jooksuuund. Siiski peab tööline mõnel juhul ka selle leidmist ise teostama.

Paberil on kaks suunda: jooksu- ja tõmbesuund. Masinast valmina väljatulev paberimass moodustab vooluliselt paberiosad teatud voolusuunda ja seda pikuti paberiaine väljavoolavusele. See annabki paberile jooksuuuna. Sellest põigiti on paberi tõmbesuund.

Kuna paber oma ehituselt on hügrokoopiline, siis allub ta igasuguse temperatuuri mõjule.

Paberikiud tõmbuvad seetõttu risti jooksuuunale kokku, kujundades paberitõmbuse. Ka jooksuuunas võib see sündida, kuid vähemal määral. See paberi kokkutõmbavus õhu temperatuuri juures on suure tähtsusega ja trükkija peab seda silmas pidama, eriti kui tegemist on mitmevärvitrükiga ja tahetakse täpsuspilti.

Raamatuköitjal on samasugune mure. Iseendast-mõistetavaks nõudeks on kujunenud paberi jooksuuuna asetamine raamatu kaanele või sisse paralleelselt raamatu seljale. Vastasel korral kleepaine mõjub paberile ja kurrutab raamatu kaane, mis rikub selle ilu.

Papp.

Papp on ka suure tähtsusega. Põhiliselt tuleb siin silmas pidada samu nõudeid, nagu seda nägime paberi juures. Kokkutõmbavus ja hügrokoopilisus on ka papi põhiomadusteks.

Rohkem tarvitatud pappidest tunneme halli, puu-, naha- ja õlgpappi. Seda otsustatakse juba erijuhtumel, millist pappi tahetakse kasutada töö juures. Näiteks ei taheta raamatukaanteks tarvi-

tada puupappi, samal ajal tarvitatakse seda palju reklaamplakatite kõvendamise aluseks. Papi omadused tulevad esile igasuguse töö menetluse juures. Seda tingib päämiselt selle hügrokoopilisus. Hügrokoopilisuse tingib papi aine koosseis, mis teebki võimatuks üht pappi iga töö juures kasutada.

Papi koosseise võiksime vaadelda järgmiselt:

Halli raamatuköitmisepapi aine koosneb vanast paberist, köitmisel kujunenud paberijääkidest, aktidest, tselluloosist jne.

Puupapp koosneb päämiselt männipuulaastudest.

Õlgpappi toodetakse õlgedest.

Nahapapp koosneb toorainetest, päämiselt männipuust, mida enne aurutatakse. Sellest on tingitud aine värvistumine ja nahapapil on iseloomustavaks omaduseks harilikult pruun värvus.

Iseendast-mõista ei ole sel papil nahaga muud ühist kui ainult nimeliselt.

Nagu juba ülal märgitud, on ka papi juures tähtis selle jooksuuund. Halli papi juures tuleb teha vahet käsi- ja masinapapil. Masinapapp tuleb masinast välja lõputu lindina ja teatud tiheduses. Käsipapi juures tõmbub papimass silindri ümber ja ringleb valtside vahel niikaua, kui saadakse soovitud tihedus. Siis võetakse papp silindrilt ja kuna seda tehakse käsitsi, siis on ka selle papi nimetuseks käsipapp. Mida paksem on papp, seda rohkem tuleb teda valtsidel ringitada.

Kleepaine.

Üldine arvamine valitseb, et kokkutõmbavus, olgu see raamatuköitmisel või plakatialuse tegemisel, oleneb ainult päalekleebitavast paberist. See on ainult tingimusil õige, kuna paber immutab kleepainet ja algusmomendi juures algab kokkutõmbamist, seega teostades kleepaine tugevust.

See kokkutõmbavus on seda suurem, mida niiskusvaesem on õhk. Kui tähtis on õhuniiskus ja kleepaine kokkutõmbavus, võime näha raamatukaane valmistamisel. Iga raamatu köitmisel märkame kaane kokkutõmbumise püüet. Seda püü-

takse vältida, asetades kaane pressi alla. Siiski ei aita sageli ka see toiming — kaas tahab vägisi kokku kiskuda!

Põhjused on siin kleepaine ja materjal, mida tarvitatakse. Selle protsess on järgmine:

Töökojas on temperatuur ja õhuniiskus kohastatud vastavalt materjalidele, võimaldades vajalikke eeltingimusi hääks tööks. Muudatus tekib enamikel juhtudel siis, kui raamat saadetakse välja ja seega puutub kokku väliste teguritega, näiteks asetatakse niiskusvaesesse ruumi. Tagajärjeks on paberilt kui ka kleepainelt olemasoleva niiskuse vähenemine, mis omakorda avaldab mõju kleepaine tugevusele. Kaas muutub seetõttu kõveraks.

Seda kleepaine omadust võib parandada glütseriiniga ja järgmistel põhjendustel: glütseriini auruks muutumine algab 100 kraadi juures ja keemispunkt 290 kraadi juures (veel 100 kraadi), siis on glütseriin hulga tihedam liimist ja sääljuures hästi hügrokoopiline. Need kolm

omadust teevad glütseriini üldiselt kasulikuks, kuna ta automaatselt vastavalt reageerib iga õhuniiskuse ja -temperatuuri muutusele. Siiski ei või glütseriini palju paigutada kleepainesse, kuna selle all kannatab kleepaine tugevus.

Raamatu kurdudes kiskumist võib kirjutada lõpuks kleepaine arvele. Sisepoolte liimimisel tungib niiskus tekstilehtedesse ja kutsub esile paberi kokkutõmbavuse. Kuivenemisprotsess kestab endises korras, esiteks kaob niiskus ja paber omab endise kuju. Järgmisel kuivamisel hakkab mõjuma kleepaine tugevus. Tekkinud pinevus ristlevate lehtede juures kutsub esile raamatu kurrutuse. Glütseriini juurdelisamine väldib sellise pinge.

Liimimise protsess võib edukalt areneda, kui vajalik osa kleepainest tungib tarvitatavasse materjali (papp, paber). Ei ole seda, siis on süüdi materjali pooridevaesus.

Seda peab alati silmas pidama, kui ei taheta seista luhtunud töö ees.

Vanu ja uusi võtteid positiivretuššimisel

Madalad tööhinnad kogu reproduktsioonitöötuses on põhjustanud, et positiivretuššimisele kui lüütavale pahele vaadatakse ning kulused sel alal võimalikult piirata püütakse. Eel- ja kõrvaltööde, näit. jooniste, väärtust, kui just ei ole tegu mingi tähtsa kavandiga, ei tunne täiel määral võhik, kes klišeed soovib. See asjaolu sunnib positiivretuššööri hää retuššimise võrdlemisi suuri kulused vähendama. Et neile kuludele küll ainult tööaeg on mõotuandev, tähendab see seda, et positiivretuššimiseks tuleb vähem aega kulutada. Peab siiski nentima, et see sundolu evib ka häid külgi. Vanade retuššööride harjumus on tingimata iga pilti üle maalida.

Pildi väärtus, näit. maastiku korral, oleneb esmajärguliselt selle peenuste teravusest. Objekti kunstialalised puudused ei ole teravaima tehnilise kujutusega mitte tasatehtavad. Tõsiasi, et reproduktsioonitehnik peab püüdma rasterülesvõtte läbi vähenenud originaali teravust jälle kätte

saada, põhjustab silma harjumust iga pilti selle teravuses kontrollida ja selle teravusele üleliigset tähtsust anda. On täitsa vildak igale pehmejoonelisele koopiale normaalkoopia teravust anda. Osav retuššöör oskab kohe iga pildi järgi kohendada. Käsitsi retuššimine peab piirduma tõsiste vigade, näit. plekkide, viirude jne. parandamisega või soovitatavate muudatuste ettevõtmisega. See on oluline pintsliga retuššimise ala. Ainult harukordadel peab pritsimisaparaati abiks võtma. Tumedat tagapõhja, liiga heledat valgust ei pea mitte alati parandama. Soe, elav pildi mõju võib nii väga kergesti laialdase retuššimise tõttu kaduda. Mõeldagu siin korraks mingi maastiku elavale mõjule hääs sügavtoontrüki. On vildak kõike topelttoonvärviga natuurpaberile trükkida tahta, et sügavtrüki efekti saavutada.

Hariliku autotüüpiatrüki modulatsioonivõimeline hallskaala ja siledus on omadused, mis sügavtrüki värvtoonefektist maha ei jää.

Hallide ja kahvatute piltide juures, nagu vanad päevapildikooapiad, saab harva sügavuste lisamisega midagi kätte. Siin aitab pliiaatsiga puuduva joonistuse täiendamine. Kõik muu jäetakse fotograafi hooleks, kes kohase käsitlemise juures veel häid tagajärgi saavutab, mida retušöör iialgi kätte ei saa.

Hoopis teine ala on asjalik kujutamine, näit. mingisuguse vabriku vaade. Selliste pildistuste pääomadused on küll teravus ja selgus.

Ka masinal retuššides kaotab liiga skemaatiliselt retuššitud pilt soojust ja loomulikkust. Siin mõjuvad siiski ka mitmesugused teised põhjused kaasa. Retuššides masinaga on enamikult nõutav, et päevapildil ebaselgelt ilmunud esemed peavad olema kujutatud teravamalt ja selgemalt. Vaatamata sellele on väga oluline, kas retuššimist kohandatakse loomuliku pildi efektiga. Selleks on vajalik kogunud retušööri kogu oskust, et kõiki raskusi ära tunda ja võimalusi ära kasutada parima tagajärje saavutamiseks. Kõige tähtsam juhis on siin, et retuššimisvärv peab sobima päevapildi tooniga. Üheaegselt sinakate ja punakate toonide ümbertöötamisest tuleb tingimata loobuda. Samuti ei tohi läikivaid päevapilte mattvärviga üle pritsida. Tumedad matttoonid läikival päevapildil tulevad ülesvõttel tihti veel heledamad kui päevapildi toon. Nii võib saada soovitatavale vastupidist efekti.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata šabloonide lõikamisele. Materjali hoolikal kasutamisel peab katsuma võimalikult palju väljalõikeid korruga haarata. Seeläbi on võimalik palju aega ja vaeva kokku hoida. Materjaliks tuleb tselluloidlehti (folioid) soovitada, sest neid on kerge murda. Želatiinlehed on vähem soovitatavad: need murduvad halvasti. Ka želatiini paisumine ja rullimine, kui see saab märjaks, on tüütav ja tekitab

kergesti halbu tagajärgi. Tselluloidlehed lõigatakse lõikenoaga või terava noakesega katki ja murtakse pärast hõlpsasti välja. Tselluloidlehti ei tohi mitte täitsa läbi lõigata, sest nii võiakse päevapilti vigastada. Väike sisselõige päevapildil ilmneb pärast väga pahandaval viisil reproduktsioonil, eriti veel, kui on tegu väljalõigetega, mida ei piirata kontuuridega. Puhtalt väljalõigatud šabloon väldib palju edaspidist parandamise vaeva.

On šabloonid lõigatud, siis degrassseeritakse (vabastatakse rasvast või õlist) ülesvõte. Ei ole soovitatav seda teha enne lõikamist, sest lõikamisel tekivad hõlpsasti näpujäljed. Prepareerimiseks on palju abinõusid. Üks mõjuvamaid, kuigi vähe esteetiline, on sülg. Härjasapilahun pole mitte vähem halb. Tähtis on, et šablooni ei asetata niiskele fotokihile. Tselluloid ühineb tihedasti fotoga ja siis on seda raske vabastada. Nii tekiavad tihti päevapildi želatiinkihil rikked.

Šabloone raskendatakse tinatükkidega. Tuleb tähele panna, et šablooni alla ei satuks mingit värvi, sest selliseid ebailusaid kohti on hiljem väga raske parandada. Tihti on vajalik uuesti üle pritsida, värvi vahetada, pritsimisaparaati puhastada jne. Pritsimisaparaat ahvatleb liiga tihti iga tooni üle pritsima. Üksikud kõvendatud kui ka osavasti pääleasetatud valgused ja ümmarrused aitavad rohkem ega riisu pildilt nii palju loomulikkust.

Mõeldagu ainult ühe läikiva, hiilgava eseme, näit. hõbekannu päevapildile. Kui plastiliselt, elavalt mõjub hää kujutis ja kui surnult skemaatiline retušš.

Kokkuvõtlikult võib tähendada, et odavaima arvutamise juures tuleb võimalikult väärtuslikumat tööd valmistada ja konkurentsivõimeline olla, mis viib meid pildi kunstiväärtuse äratundmisele.

Veel pole hilja

lõpetada ja ära saata „Trükitehnika“ kaante-võistlusele määratud töid. **Tähtpäev on edasi lükatud 1. dets. peale s. a.** Teised tingimused endised (vt. „Trükitehnika“ nr. 1 s. a.). Ka „Poligraafi“ „Raamatuaasta auhinna“ saamiseks määratud tööde - vt. tingimused „Trükitehnika“ nr. 1 s. a. lk. 24 - ärasaatmiseks

on paras aeg

Antiikva ja fraktuur võrdlusobjektidena

Järgnevas artiklis püüame võimaluste piires võrrelda antiikvat ja fraktuuri kui trükikirju nende loetavuse seisukohast.

Trükikirja loetavus oleneb teatavasti esmajärjekorras kirja sobivast suurusest, tähtpildi jämedusastmest ja selgest tähekujust. Nendele tingimustele seltsib veel olulise tähtsusega trükitava paberi ja trükivärvi värvuse vahekord. Eeldades, et need nõuded antud juhul on esitatud nii antiikva kui fraktuuri juures samavõrdselt, võib uudishimulikul lugejal tekkida küsimus, kas need kirjad võrdsetes oludes on lugemiseks ühesuguselt hääd, või on teisel neist rohkem häid külgi.

Püüdes vastata sellele küsimusele, tungime trükireale veelgi lähemale ja jaotame tema lugemist hõlbustavad punktid tähtsuse järjekorras. Nii võime ütelda, et trükikirja loetavus oleneb —

- a) trükitava paberi ja trükivärvi värvuse vahekorra,
- b) kirja sobivast suurusest,
- d) tähtpildi jämedusastmest,
- e) ridade vahe suurusest (laiusest, harvusest),
- g) tähtede ja sõnade üksteisest eemalsemisest (sõredusest),
- h) rea pikkusest,
- i) tähtede suurusvahekorra üksteise suhtes ja
- j) tähtede kujust.

Punkt a — trükitava paberi ja trükivärvi värvuse vahekorra — on siin asetatud esikohale kui endastmõistetav. Kellelegi ei tuleks näit. mõttesegi trükkida mingit lugemiseks määratud teksti valgele paberile valge värviga. Küsitav on aga siiski, kas praegu üldiselt tarvitatav trükkimisviis — mustaga valgele — on kõige parem ja asendamatum või võib siin kõrval mõni teine paberi ja trüki värvuse vahekord edukamaid tagajärgi anda. Ja see peaaegu ongi nii. Valge paber ja must trükivärv pole algusest peale püsima jäänud mitte nii palju nende hääde lugemist hõlbustavate omaduste tõttu, kui selle tõttu, et nende valmistamine-soetamine on odav ja lihtne. Et pole ükskõik, millise värviga selle- või teisevärvilisele paberile trükkida, näitab kujukalt ühe Londoni trükikoja katse, kus erivärvi-

listele paberitele eri värvidega tekstid trükiti ja neid mitmesugustelt kaugustelt lugeda püüti. Nendest katsetest selgus, et kõige loetavam on

1. must trükk kollasel paberil. Järgnesid —
2. sinine trükk valgel paberil,
3. punane valgel,
4. valge sinisel,
5. must valgel,
6. kollane mustal,
7. valge mustal ja
8. valge rohelisel.

Selles järjestuses, nagu näeme, on meie tavaline „must valgel“ alles viiendal kohal. Siin ei tohi aga unustada, et ülalnimetatud katse on tehtud plakatitega, millede lugemine harilikult sünnib teistes tingimustes kui näit. raamatu lugemine. Seepärast teatud kriitiline suhtumine sellesse järjekorda pole üleliigne. Ei saa ka vastuvaidlematult leppida sellega, et „valge mustal“ igal juhtumil peaks olema paar punkti allpool „musta valgel“. Praktikast teame, et negatiivkirjad kuuluvad kergloetavamate hulka. Ja see on optiliselt põhjendatud tõik. Valge värv kui heledaim kõigist värvidest omab suurt ülekiirgamise ehk irradiatsiooni võimet ja sel põhjusel püüab ta igal juhul oma piire laiutada tumedamate värvide arvel. Järelikult valge kiri mustal taustal näib alati suuremana (kiirgavuse tõttu) kui niisama suur must kiri valgel taustal. Ja üks suurem kiri ole selgloetavam. (Mõtelgem prillidele!) Mis värviliseks tulevikus meie raamatu- ja ajalehepaber kujuneb, on praegu raske ennustada.

Kirja sobiva suuruse kohta pole siin palju ütelda. Kuigi see küsimus aktsidentstöö käsitlemisel võiks kujuneda omaette päätükiks, piirdume siin vaid teadmise rõhutamisega, et liialt peent kirja on kaugelt niisama raske lugeda kui ülemäära suurt läheda maa päält. Parajaks raamatukirjaks kogemuste kohaselt on osutunud korpuskiri. Temaga trükitud rida vastab silmarstlikule nõudele, mille järele kirjarea kõrgus peab olema vähemalt 1½ mm. Sellestki piisab kirja sobiva suuruse allakriipsutamiseks ühe kergloetavuse punktina.

Tähepildi jämedusastme küsimus on niisamuti kui kirja suuruski juba puht-instinktiivselt lahendatav. Usutavasti ei tule keegi tõendama, et juuspeentest kriipsudest täht on hõlpsamini loetav kui parajas jämeduses esinevatest kriipsudest moodustatud täht. Millised on need parajas jämeduses kriipsud, selle määrab jällegi silmaarstlik seisukoht, mis näeb ette korpuskirja juures $\frac{3}{10}$ mm jämedusi põhikriipsukesi.

Mis puutub rea vahesse, siis võib julgesti ütelda, et parajal määral harvendatud ridu on silmal palju mugavam lugeda, kui tihedasti üksteise vastas seisvaid ridu nn. kompresslaos. Rea vahe laiuse normaalseks mõõduks võiks võtta vastava kirja põhitähtede kõrguse ühe- kuni kahekordne suurus. Ka siin põhjuseta liialdamised on ebasüüdsad.

Tähtede ja sõnade vahed ei ole millegagi põhjustatud olema suuremad, kui et silm lugemisel hõlpsasti suudaks eraldada tähte tähest ja sõna sõnast. Laiad tähtede vahed teeksid sõna asjatult pikaks ja sunniksid silma fikseerimispunkti lugemisel karglema. Me kõik vist oleme lugemisel tähele pannud, et sõrendatud read tekstis mõnikord vajavad veerimist. Kui aga meile ette satub terve lehekülg sõrendatud kirja, siis on tunne, nagu ei tahakski teda lugeda.

Mis siin tähtede vahede kohta on üteldud, see on maksev pääasjalikult sisukirja suhtes. Tiitelridades tähtede vahed sagedasti vajavad ühtlustavat laiendamist, nii rea loetavuse kui ka rea ilu huvides.

Mis puutub sõna vahe suurusesse, siis see olgu kooskõlas kirja suuruse ja kirja pildiga. Selle kooskõla küsimuse arutamine viiks meid laotehniliste piasjade juurde ja seega teemast kõrvale.

Rea pikkuse kohta olgu tähendatud, et normaalne rida ei tohiks olla pikem lugemise juures vajalikust koondatud vaatepiirist. Teiste sõnadega üteldud — kui me rida lugedes oleme jõudnud selle keskpaigani, siis tema mõlemad otsad — algus ja lõpp — peavad olema silmale kergesti kontrollitavad. Vastasel korral, s. t. kui silm kaotab korraga mõlemad rea otsad, siis ta satub ärevusse ja — harilikult kipub tagasi rea algusesse, et veenduda, kas ta on õigel teel.

Realt reale üleminek nõuab silmalt rohkem pingutust, kui püsimine normaalsel real. Sellest võime järeldada, et liiga lühikesed read ei ole silmale vastuvõetavad, kuna sel puhul silma pingutuse muutmine on liiga sagedane, ja see on väsitav.

Kui üleliia pikkadele või allanormaalsele lühikestele ridadele seltsib kitsas, tihe ridade vahe, siis silma ülekoormamine on saavutatud.

Neid ruumimõisteid — pikk, lühike — mõõt- arvudega piirata ei ole väga kerge. Umbkaudu siiski võiks ütelda, et read neljast kvadraadist kuni seitsme-kaheksa kvadraadini võiksid kuuluda normaalsete liiki. Sellele seisukohale umbes vastavad meie harilikkuude raamatute leheküljed, niisamuti ka kvartkaustaliste kaheveeruliste ajakirjade veerud.

Jõudes tähtede suurusvahekorra ja **tähtede kuju** vaatlemiseni, peatume nende kui käesolevas artiklis meile kõige olulisemate juures veidi pikemalt.

Leipzigis ülikooli filosoofia professor dr. August Kirschmann analüüsid võrdlemisi ulatuslikus töös antiikva- ja fraktuurkirja tähekuju iseloomulikke omadusi, jõuab hulga katsete tulemuste varal seisukohani, kus kaldub fraktuuri antiikvast eelistama. Seejuures tal läheb korda sellele antiikva-fraktuuri-küsimusele anda sedavõrd teaduslik-erapooletut ilmet, et pole huvita lähemalt tutvuda mõne tema argumendiga.

Muu seas ta ütleb, et väide, nagu oleks trüki- või kirjatäht seda kergemini äratuntav ja meelespeetav, mida lihtsem ta on, on täiesti väär. Kui ütelda, et fraktuurkiri on antiikvakirjast keerulisem, nukilisem, „nõksurikkam“ ja selle tõttu raskloetavam, siis ei peaks lepitama ka puhtantiikvaga. Antiikva peresse kuuluv grotesk või õigemini lapidaar- ehk kivikiri oma ehituselt on antiikvast veelgi lihtsem ja järelikult tema peaks pärima esikoha meie trükikirjana. Kuid arenemistee selles suunas jõuaks varsti lõpule, sest ühel ilusal momendil me seisaksime muistsete kivikirjade ees, mida veerisid meie esivanemad aastat kolm tuhat tagasi.

Oletame, et püüetes suurima lihtsuse poole me oleme endile loonud lihtjoone põhimõttel

TUPOGRAAFILINE EX LIBRIS

OSAHISUS »HANSA« TRÜKK

Esindaja Eestis G. WILHELMSON

Tallinn, Kinga 6/8-3 · Telefon 430-48

Ausgezeichnet . . .

meint der Faktor. Der Druck ist ja fast farbenprächtiger als der Andruck. Mit Sprimofarben erreichen wir tatsächlich die Grenze des Möglichen. Die Geschäftsleitung ist stets zufrieden mit den Druckergebnissen, und die Drucker arbeiten offensichtlich gern mit Sprimofarben. Ihre Leuchtkraft, Tiefe und Ergiebigkeit sind erstaunlich, und dabei arbeitstechnisch so rentabel.

SPRIMOFARBEN

SPRINGER & MÖLLER A.G. LEIPZIG - LEUTZSCH

üksikute tähtede kui ka neist koostatud silpide-sõnade kohta.

Me teame, et fraktuurtähed omavad antiikvast veel rohkem erilisi „konkse“ ja „sõlmi“. Niisamuti on fraktuuri väiketähtede hulgas rohkem üla- ja alapikenditega tähti, kuna need pikendid, võrreldes antiikva tähtede omadega, on erisugused, iseloomulikud. Siit ei saagi teha teist järeldust, kui et fraktuurtähed, millest igaüks teisest silmatorkavalt lahku läheb, omavad kergloetavuse mõttes, võrreldes antiikvaga, esikoha. Sellega on ka osaliselt vastatud käesoleva artikli alguses ülesseatud küsimusele.

Sellele otsusele tuleb dr. Kirschmann paljude võrdlustabelite ja katsete tulemuste kõrvuti seadmise tagajärjel. Ainult suurtähtede (ka mõne üksiku väiketähe) võrdlusel seab ta antiikvatähed fraktuurist ettepoole.

Analüüsides teaduslikult trükitähtede kuju, uurides nende lugemist mõjutavaid häid ja halbu külgi, jälgides asjatundjana silma funktsioone mitmesugustest tähtedest koostatud ridade lugemisel — asudes seejuures silmahügieenilisel seisukohal — dr. Kirschmann jõuab trükitähtede suhtes järgmisele seisukohale.

1. Ei ole õige kirjaküsimust käsitleda ainuüksi rahvuslikust (või ka rahvusvahelisest) seisukohast, niisamuti ka mitte ainult ilulisest küljest. See oleks ühekülgne. Tähtsamaks punktiks kirjaküsimuses on optiline külg, ja seda tuleb kõigepäält arvestada. Seepärast peavad tähed omama teravalt üksteisest lahkuminevaid iseloomulikke tunnuseid, mida silm kaudsel lugemisel kergesti tabaks. Nukilised vormid on ümmarikkudest eelistatavamad. Eriline tähenurkade rõhutamine on väga tähtis. Teravad nurgad on täisnurkadest paremad.
2. Ka need tähtede kujundilised omadused, mis otse ei rõhuta iseloomulikku üksteisest erinevust, peavad olema lahkuminevad. Tähtede kujud, mis põhimõttelt ühtuvad, üksteise suhtes pöörd- ehk peegelpildina esinevad, tuleb kindlasti kõrvale heita. Sest mitte (kirja-) trükitähtede geomeetrisest ühesarnasusest, vaid nende iseloomulikust mitmekesisusest oleneb kirja kergloetavus.

3. Niisamuti tuleb vältida — niipalju kui see iganes võimalik — vahetut, katkestamata paralleelkriipsude esiletõusmist, eriti siis, kui nad esinevad eritähtede elementidena.

4. Suurima mitmekesisuse huvides tuleb eelistada üla- ja alapikendeid. Tähed, mis omavad nii üla- kui alapikendeid (kuigi need meie tähestikkudes kahjuks vähe), on sõnas (reas) kaudsel vaatamisel kergesti silmapaistvad.

5. Kõik näha, see õigupoolest tähendab ainult osaliselt (kaudselt) näha. Niinimetatud otsene ehk keskendatud (tsentraliseeritud) nägemine, mis võimaldaks absoluutselt kõik näha, on piiratud kaudselt nähtava kogu- ja väärtusastmelise optilise nullpunktiga. Kuigi laiendada keskendatud nägemise mõistet tervele keskmisele (normaalsele) nägemisalale, siis ikkagi lugemisel hüplevalt liikuva vaatepunkti tõttu koondav ja sorav lugemine ilma kaudse nägemiseta on võimatu. Voolava lugemise juures me vaatame otseselt võrdlemisi vähe; kõik sünnib pääasjalikult kaudse vaatamise teel. Seepärast (trüki-) kirja juures evib suurt tähtsust tema kaudset nägemist soodustav külg.

6. Katsed on näidanud, et švabahheri ja fraktuuri väiketähed, võrreldes nendesamade antiikva väiketähtedega, on kergloetavuse mõttes eelistatavamad. Antiikva ja švabahheri suurtähed on selles suhtes peaaegu võrdsed, kuna üksikult võttes nad fraktuuri suurtähtedest on kergloetavamad. Tähegruppide, s. o. mitmesuguste sõnade vaatlemisel on aga niihästi švabahherist kui ka fraktuurist koostatud sõnad, ka suurtähtede seisukohast väljudes, võrreldes antiikvaga osutunud ülevaatlikumaks.

7. Enam või vähem rõhtasendilised, tähti üksteisest eristavad kriipsud peaksid asetsema tähe tüviposti pahempoolisel küljel, kus silm neid — lugedes rida pahemalt paremale — hõlpsamini tabaks. Meie praeguse tähestiku juures see on vastupidi.

8. Mis puutub väitesse, nagu tooks kahesuguse tähestiku — antiikva ja fraktuuri — äraõppimine koolilastele raskust ja ajakulu, siis selle

kohta võib ütelda, et see ei kaalu kümnen-dikkugi sellest kasust, mida annab nende tähestikkude õppimine kasvatuslikust ja praktilisest seisukohast. Dr. Joh. Ficker, Halle a. S. ülikooli professor ütleb selle täienduseks järgmist: ...Et õppiv laps ühte ja sedasama tähte (sõna) kahes erisuguses vormis näeb ja mõistma peab, on üks olulisemaid terase tähelepaneku ja meetoodilise vahetegemise harjutuse abinõusid, on — ei midagi vähem kui vaatamiskunsti algharjutus...

9. Kui antiikvakiri mitme sajandi jooksul on jäänud püsima ja tänapäeval maailma-kirjana esineb, siis seda mitte kergloetavuse või muu optilise paremuse tõttu, vaid pigem teda tarvitavate rahvaste konservatiivsuse ja harjumuse mugavusest lugupidamise tõttu.

Nii palju kirja loetavusest ja antiikva ning fraktuuri hüvedest-pahedest.

Meil jääb vabadus siinavaldatud seisukohti omaks võtta või tagasi tõrjuda. Kuid niipalju on nendest siiski vahest olnud kasu, et nad meid juhivad mõtlema küsimustele, millele me muidu nii kergesti poleks tulnud. Lõpuks jääks meil veel paaril asjaga ühenduses oleval küsimusel pisut peatuda.

Kui küsida, kumb kirjadedest — kas antiikva või fraktuur — on ilusam, kaunim, siis arvatavasti meie sümpaatiad kalduvad antiikva kasuks. Antiikva rida on ühtlane, rahulik ja sellisena ta meeldib meie ilutundele. Elegantse, suursuguse ja tõsise kirjajana antiikva leiab tunnustust kõikjal — ka fraktuurkirja maal.

Kirjade kohta ütleb Saksa kirjameister ja templilõikaja Rudolf Koch järgmist: „Stiililt tagasihoidlikus, suursuguselt kujundatud, igas liikumises sügavalt mõjuvas kirjavormis püüame väljendada endid ja kaasaja iseloomu.

Ladinakirja suurtähed oma uhkete, ent siiski painduvate joontega, kodanlikku jõukust ja jõudu sisaldav fraktuur, peenelt-õrnalt viimisteldud ehteline sisukiri — kõik nad mõjutavad meid väljendama seda, mida me üldse väljendada suudame.“

Mis puutub nende mõlemate kirjade tarvitamise, siis pole kahtlust, et ka siin antiikva ala

on laialdasem. Kuid niisamuti tahaks tõendada, et on töid, mille iseloomu ja sisuga paremini sobib fraktuur või gooti. Antiikvakirjal on muu seas see hää külg, et teda võib kasutada nii väikekui suurtähtedena, niimoodi esineks üks kiri nagu kahe eest. Edasi on antiikva, õigemini grotesk-kiri, asendamatu kaugelt loetavate siltide, plakatite ja igasuguste päälkirjade jaoks. Fraktuurkirja sellevastu mahub rohkem ritta ja seetõttu on kohane sääal, kus tahetakse ruumi kokku hoida.

Trükiseid meie ümber liigub „sajaloomulisi“. Kõik nad on määratud väljendama oma sisu nii sõna kui sõnakuju läbi. Kuskil on väljendatud, et kiri on nähtav keel. Kõnelgem tema kaudu vormitäiuslikult ja selgesti. Mitte ainult trükise sisu, vaid ka trükikirja kuju räägib lugejale. Valigem seepärast igale sisule vastav kirjatüüp.

See on tähelepanuvääriv väljendus ja selle põhjal tekib küsimus, kas on otstarbekohane ja tark loobuda ühest kirjaliigist kui ühest väljendusabinõust.

Nii näeme, et mida kaugemale meie selle arutusega jõuame, seda raskemaks läheb otsusetegemine ühe või teise kirja kasuks. Ja kui seda katsumise läbi viia järsult, siis see võiks tunduda vägivallana.

Mis puutub sellesse, et trükikojad on sunnitud muretsema kahesugust kirja, siis see argument on omal ajal ka Saksamaal päevakorral olnud. Sellele vastab dr. Kirschmann: Samasuguse põhjendusega võiksime nõuda, et värvimiseks ei tarvitataks õli- ja vesivärve. Värvikaupmehed saaksid siis läbi üheliigi värvi laoshoidmisega. Muide, see kahesuguste kirjade valik, mida omavad Saksa trükikojad, andvat nendele ülekaalu välismaade trükikodade kõrval. Sest tema, Kirschmanni veenete ja kogemuste järgi (ta on muu seas ka Kanadas Toronto ülikoolis professorina teotsenud) Inglise ja Ameerika trükikodasid sisuliselt ei võivat kõrvutada Saksa omadega — kuigi esimesed kogult sagedasti on suuremad.

Laseb arvata, et ka meiega ei kaotaks sellega midagi, kui kirjade valik jääks trükikoja enese asjaks ja kirjatüübi väljakujunemine sünniks teadlikul alusel.

Meie keel ei pretendeeri maailmakeele kohale, meie kirjandus ei oma kuigi suurt kaalu rahvusvahelises mõttes, ja seepärast ei saa see meile teha kuigi suurt muret, kui iga välismaalane meie trükikirja ei oska lugeda. Ja ka seda ei saa karta. Meie teame omast käest, kas on meilt mingit pingutust nõudnud fraktuuri lugemisel antiikva lugemisele üleminek või vastupidi.

Lõpetades seda ülevaadet, et lähe siin korda teha ühtegi kategoorilist otsust antiikva ja frak-

tuuri suhtes. Võiks vaid ütelda niipalju, et antiikva jäägu, kui seda vajalikuks leitakse, mingiks ametlikuks kirjaks, kuid gooti-fraktuur püsigu sääl kõrval kodaniku õigusega kui omapärane, hästiloetav trükikiri, millega sagedasti mõnd rida, sisu saab otstarbekohasemalt väljendada kui antiikvaga.

Ühe sõnaga — andkem fraktuurile, mis fraktuuri kohus, ja antiikvale, mis antiikva kohus!

P. T.

Trükitoöstuse koolid Nõukogude Venes

Järgneva kirjutise autor on allpool oleva artikli nähtavasti osaliselt tõlkinud vene trükitoöstuslikust ajakirjast. Silmatorkav on selle kirjutise targutav ja suurustav toon ja kõige endise mahategemine. Nagu mäletatakse, ei olnud Vene trükitoöstus vana korra ajal sugugi nii arenemata, eriti päälinnades, nagu püütakse siin näidata. Oli suuri graafilisi ettevõtteid tuhandete töolistega, kus valmistati hääkvaliteedilisi töid, niihästi kõrg-, lametrüki kui ka fotokeemilisel alal. Samuti olid ka trükitoöstuse koolid olemas. Et Vene trükitoöstus, nagu kirjutisest selgub, nüüd nii kehval järjel on oskustöölise kui ka tehniliste juhatajate poolest, siis seda vana korra süüks panna on küll liigne.

Toimetus.

Venemaa trükitoöstus areneb üha laiemas suunas. Vanal tsariajal oli Vene haridus mahajäänud, tarvidus kirjanduse järele väike ja seetõttu ei olnud ka trükitoöstusel kuigi suurt arengut. Pääle revolutsiooni muutus olukord. Uued võimumehed panid suurt rõhku trükisõnale kui paremale propagandavahendile. Teadvuse tõstmiseks tuli alata laiaulatuslikku haridustööd ja seda mitte üksi pärisvenelaste, vaid ka arvukate väike-rahvaste hulgas laialdasel Venemaa maaalal.

Nii muutus tarvidus trükitoodete järele äärmiselt suureks: raamatuid, ajalehti jne. ei jõutud trükkida niipalju kui vaja. Nõuded ületasid võimalusi ja seda eeskätt seetõttu, et puudusid vajalikud tööjõud, tööstused, ja ka paberivabrikud ei suutnud kogu tarvidust rahuldada.

Plaanikindla arengu kohaselt on nüüd suudetud paberitööstust jalule seada, samuti on mitmed tööstused rakendatud ainuüksi trükitoöstusmasinate ja vajalike materjalide valmistamiseks.

Jäi järele inimene — elav tööjõud, keda ei suudeta niipea vajalikule oskuse tasapinnale tõsta, vaid selleks on vaja kogemusi ja teadlikku ettevalmistamist. Halva tööoskusega tööline ei suuda ka paremate tööabinõudega midagi luua. Seepärast kogu muu arendamise kõrval asuti ette valmistama teadlikke kaadreid oskustöölisi.

Selle ettevalmistamise ulatuse kohta püüame anda lähemat ülevaadet.

1930. a. osutus paratamatult vajalikuks suurendada trükitoöstuskoolide võrku, samuti tõsta sääl õppivate noorte arvu. Olukord oli kujunenud selleks, et kõik vanad töölised, ka reservis (tõttud), olid rakendatud tööprotsessi, eriti esimese viisaastaku lõppemisel.

1. jaanuariks oli õpilaste arv tõstetud 18% kogu trükitoöstustöölise arvust. Õppis üldse 9721 inimest. Sama arv õpilasi õpetati veel tööstustes kohtadel, nn. individuaalbrigaadi korras. Tähevduse mõistmine seisab selles, et noored võeti mõne vana töölise järelevalve ja õpetuse alla, kes siis püüdis edasi anda oma parimat trükitoo alal.

RSFSR-s (Suur-Venemaal) oli 24 kooli, Ukrainas — 4 ja teistes rahvusvabariikides — 10 kooli.

1932. a. pääle näitab õpilaste arv trükikodades alanemise tendentsi ja 15. sept. 1933. a. korraldusega viiakse see hoopis alla. Selle asemel on suur

rõhk pandud kutsekoolidele, kes valmistavad ette vajalikke kutseoskusega töölisi.

Nüüd on trükitehnikakoolide arv vähenenud 19-ni, haarates umbes 2300 õpilast. Venelased seletavad seda nähtust asjaoluga, et koolide arvu vähendamine oli tingitud mõnede majandusorganite ebateadlikkusest oma ülesannetest, andes koolidele puhtkutselise ilme. See piiras koolide tööd ja seega ka õpilaste ettevalmistamist. Praegused koolid valmistavad ette väikese kvalifikatsiooniga töölisi nagu rea-käsiladujaid, ärapanijaid, allalaskjaid, brošeerijaid jne. Keskmise ja suure kvalifikatsiooniga töölise õpetamine puudub, mispärast juba praegu on neist suur puudus, nagu trükikijad, ladujad, tabelitegijad, küljendajad, linotüpidid, litograafid jne.

Nende koolide puuduseks märgivad vastavad trükitehnikatööstuse juhid metoodika puudust, eriti mis puutub tööjõu tarvidusse üksikutes ettevõtetes. See kõik on sundinud koole asuma kodutööstuse õhkkonda. Ei ole õppeprogramme ega käsiraamatuid jne.

Seepärast oldi sunnitud koolide kõrval algatama uuesti tööstustes töötavate töölise väljaõpetamist, n. ü. tehnilise miinimumi kaudu. Termin on puht-vene (tehminimum) ja me mõistame selle all puudulikku oskustöölise väljaõpetamist. Üldse oli tehnilise miinimumi alla haaratud umbes 20 000 töölisi. Organiseeritult teostatakse seda ainult suurtes ja osalt ka keskmistes ettevõtetes Moskvas, Leningradis, Kiievis, Harkovis, Bakuus jm.

Mõnedes trükikodades on tehnilise miinimumi alla loetud 15—60% töölisi. Näiteks „Pravda“ trükikoda Moskvas, 1. kunstiline litograafia Leningradis ja Blakitnevi ajalehetrükikoda Harkovis on otsustanud 1936. a. jooksul korraldada vastavad tehnilise miinimumi kursused kõigile töölisele.

Teistes trükikodades (kesk- ja väike-) ei ole seda veel suudetud vajaliselt korraldada ja sääl, kus neid korraldatakse, ei oma nad püsivat ilmet.

Tähtsaks nõudeks osutus masinate tarvitusele võtmisega ka tehniliste inseneride ettevalmistamine, kes oleksid kohtadel instruktoreiks, kõrvaldaksid rikkeid ja püüaksid uuendusi tuua senistes töömeetodites.

Tehniliste inseneride kaadrite ettevalmistamise baasiks on praegu Moskva polügraafiline instituut, samasugune Harkovis, Bakuus ja Tiflisis.

Need õppekoolid asutati 1929—1931. a. perioodil. Samal ajal olid korraldatud kursused kvalifikatsiooni tõstmiseks eriasutiste (ITR¹⁾) juures ja Moskva ning Leningradi tööstusakadeemiate juures avati polügraafiaosakonnad.

Kõrgema tehnilise haridusega oli polügraafia alal 1929. a. 55 inimest, praegu on neid juba 419, pooleli õppivaid 1076. Siiski loetakse seda arvu veel väheseks.

Ja seda eriti asjaolu tõttu, et puudub kõrge kvalifikatsiooniga asjatundjate hulk, kes kannaksid hoolt kalliste ja tehniliselt õrnade trükitehnikatööstusmasinate eest. Kui alati Vene viisaastakut, siis oldi sunnitud selleks ellu kutsuma inseneritehniliste töölise koondist, kust kaudu siis sündis ka tegelikkude spetside jagamine üksikute tööstusliikide järgi. See asutus (ITR) ei suutnud siiski lahendada trükitehnikatööstuse nõudeid, millest tingitud ka ülalpool loendatud asutised — instituudid, kursused jne.

Praegu on Venes 2 polügraafia-instituuti, milledes töötab 944 üliõpilast, ja 5 tehnikumi 903 õpilasega. Oma põhilises ülesandes valmistavad need asutised insenere ja tehnikuid-tehnolooge polügraafiatööstuse alal. Kuid mõned neist, nagu Leningradi ja Harkovi polügraafia-instituudid võtavad läbi ka aineid, millistel on vähe tegemist polügraafia alaga, moodustades selle kõrvalasjad. Võib märkida, et need õppeasutised on veelgi vähearvulised ja samuti on neil puudus ka paremate otstarbekohasemate koolimajade järele.

Harkovi polügraafiline tehnikum asub praegu Harkovi polügraafia-instituudi ruumes, kasutades neid ruume ainult siis, kui instituudi töö seisab, mis takistavalt mõjub tema tööle ja ta ei suuda vajalisel arvul anda tehnikuid-polügrafiste.

Sama olukord on ka Bakuus ja Tiflisis asuvate tehnikumide juures, olles materiaalselt samuti raskeis tingimuses. Praegu arutatakse kava, mis alusel tahetakse luua ühist Taga-Kaukaasia polügraafilist tehnikumi kolme vabariigi — Azerbeidžani, Gruusia ja Armeenia — tarvis.

¹⁾ Инженерно-типографские работники.

Palju meelehärma teeb ka noorte spetsialistide rakendamine polügraafiatöösse. On juhtumeid, kus neid spetsialistide rakendati tööle sootuks teiste aladega seotud küsimuste lahendamisele, samuti ei tahtud neile ka vajaliselt vastu tulla eluaseme kohtade andmisega tööstuste juures (Venemaal on suur korterikitsikus) jne. Majanduslikud organid teevad vahetevahel takistusi ka noorte spetsialistide täienduspüüetele ja see halvab nende spetsialistide praktilist töövõimet, mis muidugi avaldab mõju ka polügraafia tööalale.

Kõik need raskused ja puudused, milledest venelased on ise ka täielikult teadlikud, on sundinud polügraafia juhte välja töötama alused edaspidiseks tööks.

Selleks on lahendus leitud järgmiselt:

Kaadrite (instruktorite) väljaõpetamine sünnib koolide kaudu, brigaadi kaudu (tööstuste juures luuakse koondised erilise juhataja all) ja lõpuks üksikisiku väljaõpetamise kaudu.

Üldise tasapinna tõstmiseks tööliskonnas töötavad tehnilise miinimumi kursused, tehnilise miinimumi pingutatud (kõrgem) kursus, sotsialistliku töö meistritekool.

Uute inseneride-tehnikute väljaõpetamiseks on kaks asutist: a) instituut ja b) tehnikum.

Nende ülesannete teostamine on võetud nii käesoleva kui ka tulevase aasta kavasse ja seega loodetakse likvideerida tühik polügraafia tööprotsessis.

Piltide ülekanne telegraafi ja raadio teel

Enne Maailmasõda oli haruldane, kui ajalehed avaldasid ülesvõtteid sama päeva sündmusist. Tänapäeval on see kujunenud harilikuks nähtuseks, enamasti muidugi suurtes linnades, kus iga ajalehe lehekülj sisaldab pilte kõige värskemaist päevasündmusist. Teised lehed omakorda avaldavad illustreeritud pühapäeva väljaandeid, varustavad piltidega lühijutte ja romaane.

Igal juhul võib märkida, et päälesõjaaegne ajakirjandus areneb illustratsioonide teel ja ajalehtede lugejaskond pooldab ainult kõige värskemaid pilte päevasündmusist. See joon on tänapäeval kõvenenud veel telegraafi appivõtmise kaudu, kus telegraaf võimaldab ka kaugemates kohtades sündinud sündmuste piltlikku ülekandmist ajalehetoietusse, seega tuues kõige värskema ettekujutuse lugejale. Muidugi sünnib see ainult välismaiste ajalehtede juures, kus selleks on vajalikud vastuvõtjad olemas. Meil, Eestis, ei suudeta veel seda; vahest koha pääl sündinud asju saadakse avaldada pildi näol samal päeval ilmuvas ajalehes. Väljaspool toimunud piltlikud ülesvõtted tuleb alles transporteerida kohale, seega nende avaldamine ajalehes hilineb.

Piltide telegraafimine on õieti uudiste toomise tehnika nooremaks haruks. Piltide ülekandmise

mõte ühest kohast teise ei ole uus. See ulatub juba möödunud sajandi teise poole. Katsed sel alal võtsid aega ja alles sajandi lõpul olid juba enam-vähem tarvilikud abinõud leiutatud.

Saksamaal avati esimene piltide ülekandmine 1927. aastal. Seejärel avati Berliini kõrval ka vastavad piltide ülekande asutised veel Frankfurdis Maini ääres, Münchenis ja Kölnis. Prantsusmaal oli samal ajal arenenud küllalt tugev organisatsioon piltide ülekandmise alal, samuti ka Inglismaal. Nende kõrval hakkasid arenema vastavad telegraafimiskeskused Belgias, Taanis, Itaalias, Hollandis, Norras, Austrias ja Rootsis.

Piltide ülekanne sünnib sel teel, et pilt on jaotatud hulga üksikpunktidesse, kusjuures 1 ruutmillimeetri päale tuleb umbes 30 punkti. Vastav seadis puudutab neid punkte ja see annab elektrilise ühenduse traadi või kaabli kaudu vastuvõtjasse kohta. Igal punktil on muidugi oma helkimise tugevus ja seega sünnib vastav helkimine ka traadi teises otsas. Nende helkimiste vastuvõtmine sünnib samas tugevuses ka traadi teise otsa paigutatud aparaadis, kusjuures iga helk satub erilisele filmile samas järjekorras, kui see edasi anti originaalist. On ülekanne lõpetatud, siis eriaparaatide kaudu film ilmutatakse, kinnita-

lakse ja kuivatatakse, nagu see sünnib harilikude ülesvõtete juures. Filmist on võimalik igal ajal teha vajalik arv koopiaid.

„Paris-Soir“, Pariisi suurem leht, ilmutab iga päev ühe telegraafi teel saadud pildi. Need pildid on veel puudulikud ja ebaselged. Viga seisab selles, et pilte tuleb kaks korda rasteerida.

Kahtlemata jõutakse ka varsti niikaugemale, et telegraafi teel edasiantud pilt ei erine millegagi

originaalist, mille poole on sihitud kõik sellealalised püüded.

Viimasel ajal on arenema hakanud piltide edasiandmine raadio (traadita telegraafi) kaudu. Ka sel alal on tehtud märgatavaid edusamme ja näiteks suurema Inglise auriku „Queen Mary“ päralejõudmine Inglismaalt New Yorki oli pildi näol raadio teel juba edasi antud õhtul ilmunud Inglismaa ajalehte.

Lühimärkeid ajaleheasjanduse lapsepõlvest

Tänapäeva inimesel on raske luua kujutlust, kuis inimkond minevikus elas ilma lugemismaterjalita.

Teame, et juba vana-germaanlased kui ka teised rahvad toimetasid käskude edasiandmist käskjalgade kaudu. Neid käske loomulikult ei trükitud, vaid jäädvustati eripuitmaterjalile. Märgid olid teada ainult teatud inimestele ja igamees neid lugeda ei osanud. Säärasel teel levis teade üle maade ja metsade vastava maaala piirides.

Vanas Babülonis kirjutati märke saviplaatidele. Päälekirjutamise järele põletati plaate tules, et teha neid kindlamaks. Briti muuseumis, Londonis, on säilinud terve rida selliseid tahvleid.

Hiinas ja Jaapanis tehti seda pintseldamise teel eriainele. Kuna seda ainet oli raske saada, samuti oli mongoli kirjatähestikus umbes 80000 kirjamärki, siis see kunst oli suuresti piiratud.

Süüria kirjatargad kirjutasid päämiselt kivitahvlitele. Kuna nad tegid seda ainult õukonna tarvis, siis oli kirjutamise levik väga väike. Egiptuse hieroglüüfides väljendatud teated märgivad, et Egiptuse kiri on mõjutatud Süüria tähekujudest.

Alles kreeklased ja roomlased alustasid lihtsustama kirjutamisoskust. Kreeklased asendasid kivist kirjutusaine puiduga.

Roomlaste suur riik nõudis põhjalikke uuendusi sel alal, et säilitada oma vägevust. Seepärast võeti tarvitusele puittahvlid, mis olid vahaga määratud. Sellele vahale kirjutati vajalikke teateid. Sõna ja kiri alustasid võitlust oma olemasolu eest. Aristokraadid olid selle leviku vastu, demokraadid poolt. Viimased võitsid. Päälinn ja provintsid said selliste ajalehtede kaudu teateid tähtsamaist sündmusist ja korraldusist.

Selline ajaleht on õieti kogu meie ajakirjanduse isaks. Ta tõi uudiseid sündmustest, ainult senati koosolekute kirjeldusi ei avaldatud. Alles Julius Cäsar lubas ka neid avaldada. Juba sellest ajast alates tekkisid ka ettevõtjad, kes oma ajalehtedega võistlesid ametliku häälekandjaga.

Juba sel ajal oli tuntud tsensoriamet, kes talitas õige jõhkralt, kuni ajalehtede konfiskeerimiseni. See ei takistanud siiski nende arengut.

Gutenbergi kunst tuli õigel ajal, et maailmale kuulutada uute ideede võimulepääsu. Ajalehes, lendlehes ja raamatus arendati võitlust kiriku vastu. Kuigi Wetzleri kohus otsustas sellekohased trükitooted põletada, ei saanud ta siiski jääda võitjaks. Arenenud puitkirja väljalõikamine tõstis trükikunsti tänapäeva tasemeni.

Igapäev ilmuv ajaleht trükiti esmakordselt 1535. a. Genuas „Gazetta“ nime all.

Väljaandjad: Eesti Trükitehnikas Ühing, Graafikatööstuse Juhtide Ühing „Poligraaf“, Eesti Trükitehnikas Liit
 Vastutav toimetaja: Alfred Offenbach. Toimetus ja talitus: Lühikejalg 6–2
 7. oktoober 1936. a.

A.-S. „Ühiselu“ trükikoda, Tallinnas, Pikk 42

Graafikatööstuse
tarvete äri

KR. UGGUR

pakub müüa graafika-
tööstuses tarvisminevaid

**masinaid ja
moodsaid kirju**

suurematest Saksa ja Läti
tähevalamisvabrikutest

TELEFON 443-80

KARJA 3

SUUR KARJA 3

TALLINNAS.

Laos alati saada igasugust

täidismaterjali

vaskjooni

värve

(Gebr. Hartmann, Saksamaal)

õmbustraati

l-a poleer. (Lae, Saksamaal)

ümbertrükipabereid

emulsiooni

(Sillib & Brückmann) jne.

Paul Pantalon

GRAAFIKATÖÖSTUSE MASINAD JA TARBED

AINUESINDUSED:

Linotype ladumismasinad

Mergenthaler Setzmaschinen-Fabrik GmbH, Berlin N 4
Mergenthaler Linotype Company, Brooklin
Linotype & Machinery Ltd, London

Trükitähed ja vaskjooned

D. Stempel Aktien-Gesellschaft, Frankfurt a/M.

Igasugused trükimasinad

Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg MAN

Kvaliteetvärvid graafikatööstustele

Farbenfabrik G. E. Habich's Söhne, Veckerhagen (asut. 1785)

TALLINN, LAI 26 • TELEFON 467-66

TRÜKITEHNIKA

LADUMISE, KÕRG-, LAME-,
SÜGAVTRÜKI, KEMIGRAAFIA
JA RAAMATUKÖITMISE
ALASID KÄSITLEV AJAKIRI

I L M U B K U U S K O R D A A A S T A S

Tellimishind: üksiknumber 50 s., 1936. a. lõpuni 2 kr. 50 s.
Tellida võib otsekohe talituselt (Tallinn, Lühikejalg 6, krt. 2)
või ühingute kaudu. Üsiknumbrid on müügil ka „Päevalehe“
trükikoja kontoris, Pikk 2

Kuulutuste hind: teksti lõpul ja kaante sisekülgedel terve
lk. — 30 kr., pool lk. — 15 kr., veerand lk. 7 kr. 50 s. Kaane
välisküljel terve lehekülg 50 kr.

Väljaandjad: Eesti Trükistöösturite Ühing, Pikk 2, Tallinn
Graafikatööstuse Juhtide Ühing „Poligraaf“, Pikk 42, Tallinn
Eesti Trükistöölaliste Liit, Lühikejalg 6-2, Tallinn

ESE JÄRGU VÄLISMAA VABRIKUTE ESITUSED

TRÜKIKOJAD KÖITEKOJAD

Teie ainsus õige
ostukoht on

GRAAFIKA KONTOR

Herbert F. Tungal

TALLINN, V. VIRU 9 • PSTK. 99 • TEL. 437-05

ALATI LAOST JA TELLIMISTE PEALE SAADA KÕIK GRAAFIKA TARBED